



AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI  
Avdelningen för utbildningsvetenskap

---

# Inomhusmiljöns betydelse för barns möjligheter till lärande

En intervjustudie om chefer och pedagogers uppfattningar av  
uppdraget

Emma Sundin & Lisa Wall

2015

Examensarbete, Grundnivå (yrkesexamen), 15 hp  
Didaktik  
Förskolläraryrket

Handledare: Kerstin Bäckman  
Examinator: Annie Hammarberg

Sundin, E. & Wall, L. (2015). *Inomhusmiljöns betydelse för barns möjligheter till lärande – En intervjustudie om chefers och pedagogers uppfattningar av uppdraget*. Examensarbete i didaktik. Förskolläraryrket. Akademin för utbildning och ekonomi. Högskolan i Gävle.

### Sammanfattning

Den pedagogiska inomhusmiljön på förskolan kan skapa möjligheter till att barns lärande främjas. Med bakgrund mot skrivningar i läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010) så syftar denna studie till att ge en inblick i hur chefer och pedagoger tolkar sitt uppdrag om att skapa en god miljö för barnen på förskolan. Syftet är också att visa den pedagogiska miljöns betydelse för att barns lek, utveckling och lärande skall utmanas och stimuleras. Enligt Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) har den pedagogiska inomhusmiljön betydelse för barns möjligheter till lärande. Det teoretiska perspektivet i studien är läroplansteori. I undersökningen har vi använt intervju som metod, dels fokusgruppsamtal med pedagoger men också enskilda intervjuer med chefer. Resultatredovisningen innefattar pedagoger och chefers tolkningar av sitt uppdrag, studien visar att pedagoger och chefer bör beakta faktorer i förskolans pedagogiska miljöer, så som barns behov, intressen och åsikter. Resultatet visar att dessa faktorer är av betydelse för att miljön skall upplevas som meningsfull för barnen och därigenom stimulera deras lärande. Det framkommer även andra faktorer som kan påverkas av miljön, som exempelvis att barns självförtroende stärks av tillåtande och tillgängliga miljöer. Dock framhålls pedagogernas roll för barns möjligheter till lärande som en väsentlig påverkansfaktor. I resultatet framkommer även att pedagogerna har olika uppdragsförståelse samt att cheferna påtalar en synlig läroplan i den fysiska miljön. Denna studie kan bidra till eftertänksamhet inom förskolans verksamhet om miljöns betydelse.

Nyckelord: delaktighet, didaktik, inflytande, intresseväckande, lek, lärande, läroplan, miljö, pedagogisk miljö, samspel

Tack!

Vi vill rikta ett tack till vår handledare Kerstin Bäckman, du har varit ett ovärderligt stöd i vårt skrivande. Vi vill även tacka de informanter som gjort genomförandet av vår studie möjlig genom att ni tagit er tid till att delta, vi vill även tacka er för ert positiva bemötande. Dessutom vill vi rikta ett tack till våra familjer och anhöriga som varit överseende med vår totala förvirring och tillfälliga minnesförluster under denna period. Men framförallt vill vi tacka varandra för ett i särklass utomordentligt samarbete!

Emma Sundin & Lisa Wall

2015-12-04

## Innehållsförteckning

1 Inledning .....	2
1.2 Problemformulering .....	2
1.3 Teoretisk bakgrund .....	3
1.3.1 Förskolan ur ett historiskt perspektiv .....	3
1.3.2 Den pedagogiska miljön .....	5
1.3.3 Barns inflytande och delaktighet i den pedagogiska miljön.....	7
1.3.4 Samspel, lek, utveckling och lärande .....	8
1.3.5 Ledarskap i förskolan .....	8
1.3.6 Sammanfattning.....	9
1.4 Teoretiskt perspektiv .....	9
1.4.1 Läroplansteori .....	9
1.4.2 Läroplanen för förskolan .....	10
1.5 Syfte.....	11
1.5.1 Frågeställningar .....	11
2 Metod.....	12
2.1 Val av metod.....	12
2.2 Urval och genomförande .....	12
2.3 Bearbetning och analysen av det insamlade materialet .....	14
3 Resultat .....	16
3.1 Pedagogiska miljöer och didaktiska val .....	16
3.1.1 En lustfylld och intresseväckande miljö som erbjuder samspel .....	16
3.1.2 En trygg och säker miljö.....	17
3.1.3 Barnens påverkansmöjligheter .....	19
3.1.4 Materialets betydelse i den pedagogiska miljön.....	21
3.2 Pedagogiska miljöer och stöd av chefer .....	24
3.2.1 Stödja läraruppdraget – uppdragsförståelse.....	24
3.2.2 Leda, utveckla och skapa förutsättningar .....	25
4 Diskussion .....	29
4.1 Metoddiskussion.....	29
4.2 Resultatdiskussion .....	29
4.2.1 Pedagogiska miljöer och didaktiska val .....	29
4.2.2 Barns intresse, lek och samspel .....	30
4.2.3 Barnens delaktighet och inflytande .....	31
4.2.4 En självständig miljö .....	32
4.2.5 Stödja, leda och utveckla .....	34
4.3 Sammanfattande slutord .....	36
Litteraturförteckning.....	38
Bilaga 1 .....	41
Bilaga 2.....	43
Bilaga 3.....	45
Bilaga 4.....	47



# 1 Inledning

Under utbildningens gång har vi blivit allt mer intresserade av den pedagogiska inomhusmiljöns betydelse i förskolan. Våra egna erfarenheter från olika förskolor samt läroplanens (Skolverket, 2010) skrivningar om vikten av att pedagoger<sup>1</sup> utformar en god inomhusmiljö, för barns utveckling och lärande, väckte vårt intresse för hur pedagoger och chefer tolkar och förhåller sig till målen i läroplanen. Formuleringarna i läroplanen bör stödja pedagoger i deras utformning av förskolans verksamhet. Läroplanen är öppen för tolkningar, och det behöver den vara eftersom förutsättningarna för varje förskola ser olika ut, men det blir då upp till pedagoger att själva staka ut vägen mot strävansmålen. Nordin-Hultman (2004) anser att en god miljö på förskolan skall vara tillgänglig, lockande och stimulerande, så att barnen utmanas till att utforska och lära.

De Jong (2010) framhåller att samspelet med och i den sociala och fysiska miljön är grunden för barns utveckling och lärande och enligt författaren är förskolan en av de viktigaste platserna för det samspelet. Hon anser även att förskolornas rumsliga utformning påverkar sociala relationer på olika sätt. Inom Reggio Emilias pedagogiska filosofi är miljön av stor betydelse i förskolan, de ser miljön som den tredje pedagogen, det skriver Gedin och Sjöblom (1995), Wallin (1996) och Krag-Müller, Ørestad Andersen och Veje Hvitved (2012) om. De framhåller att lärandet sker i samspel mellan individer och att miljön utgör den tredje aktören i det samspelet, på så vis att miljöns utformning skapar förutsättningar om vad som kan ske i rummet. Gedin och Sjöblom (1995) menar att miljön skall uppmuntra barnen till utforskande, kommunikation, lärande och lek, de anser att barnen bör ges möjligheter till det genom miljöns utformning. Strong-Wilson och Ellis (2007) skriver även de om rummet som den tredje pedagogen, de anser att om barns lek och lärande skall främjas bör rummen inbjudas till interaktion och upplevas som meningsfulla för barnen. Det gör oss uppmärksamma på hur miljön kan påverka samspel och barns lärande, vilket visar vidden av miljöns betydelse i förskolan.

## 1.2 Problemformulering

Samuelsson, Sheridan och Williams (2006) har i en undersökning studerat fem internationella läroplaner där de bland annat jämfört formuleringar om miljön. I denna undersökning kom de fram till att den svenska läroplanens formuleringar om miljön var kortfattade. Den första nationella läroplanen för förskolan kom 1998 och reviderades 2010 (Skolverket, 2010), de revideringar som då gjordes handlade bland annat om inomhusmiljön. I läroplanen för förskolan står det bland annat att arbetslaget skall skapa en god lärmiljö som skall vara trygg och främja lek, samspel och lärande. Dock beskrivs det inte hur arbetet skall ske, vi anser därför att arbetslaget kan behöva stöd i tolkningar av läroplanens skrivningar för att utforma en god lärmiljö, exempelvis att chefen reflekterar över miljön tillsammans med pedagogerna.

Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) skriver att det är i samspelet mellan barn och miljön som lärandet äger rum. Även texten som utgör bakgrund till läroplanens

---

<sup>1</sup> I detta examensarbete kommer vi att använda oss av begreppet *pedagog*. Vi använder detta begrepp då konstellationen inom arbetslagen ser olika ut och är ofta en kombination av förskollärare och barnskötare. Med begreppet pedagog menar vi både förskollärare och barnskötare

revideringar (Utbildningsdepartementet, 2010) belyser vikten av samspel och olika miljöaspekter i relation till barns lärande. ”Läroplanen bygger på att barns utveckling och lärande är interaktivt och relationellt, dvs. sker i samspel med omgivningen. /.../ Syftet är bl.a. att fånga kvaliteten i relationer och samspel mellan vuxna och mellan barn samt i miljöaspekter /.../.” (Ibid., s.18).

Formuleringarna i läroplanen är tolkningsbara och det kan bidra till den pedagogiska miljön utformas på olika sätt. Det är då av intresse att undersöka hur pedagoger och chefer tolkar direktiven om miljön i läroplanen. Det är förskolechefen som bär det yttersta ansvaret för att barnen på förskolan erbjuds en verksamhet med en god miljö och material som stimulerar till utveckling och lärande. Det kan vara så att chefer lägger olika tyngd i målbeskrivningarna och därför ger olika stöd och support till förskolorna när det gäller utformning av miljön. Enligt Skolinspektionen (2012) skall pedagoger erbjudas kompetensutveckling för att hålla en god kvalitet på förskolans verksamhet. Pedagogerna behöver ha förståelse för sambanden mellan omsorg, utveckling och lärande, de behöver även didaktisk kompetens såväl som kunskap om på vilket sätt de kan använda miljön för att stimulera barnen i utveckling och lärande. Inom Reggio Emilia filosofin anses miljön och rummet vara den tredje pedagogen. I relation till det vi skrivit om ovan förstår vi hur betydelsefull miljön är men också hur viktig pedagogernas didaktiska kompetens blir, de behöver ha förmågan att reflektera utifrån de didaktiska frågorna som vad, hur och varför, när miljön på förskolan skall utformas. (<http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik>).

### 1.3 Teoretisk bakgrund

Under denna rubrik redovisas tidigare forskning som syftar till att belysa vårt examensarbets valda fokus. Vi anser att det är viktigt att belysa hur betydelsefull de pedagogiska lärmiljöerna är i förskolan ur flera aspekter. Den litteratur och aktuella forskning som vi funnit har vi dels sökt genom databasen Discovery, vi har använt sökord som *Preschool Enviroment*, *Preschool Educational Enviroment*, *Preschool\* Creative Thinking* samt *Environment Third Teacher*. Samtliga artiklar är Peer Reviewed och Full Text. Vi har även sökt litteratur som belyser förskolans miljö via sökmotorer på internet, via bibliotek samt via referenslistor i litteratur som vi använt under utbildningen eller funnit via internet och biblioteket.

#### 1.3.1 Förskolan ur ett historiskt perspektiv

Under denna rubrik beskrivs förskolans rumsliga miljö ur ett historiskt perspektiv, skillnader och likheter mellan dåtid och nutid synliggörs.

Enligt Martin Korpi (2006) har föregångare till dagens förskolor i Sverige bedrivits redan från mitten av 1800-talet och kallades då för barnkrubbor. I början av 1900-talet nådde Friedrich Fröbels pedagogiska filosofi till Sverige. Enligt denna filosofi ansågs barn vara plantor som skulle vårdas och växa i en väl anpassad miljö. De så kallade barnträdgårdarna sågs som ett stöd till hemmets fostran. Några utgångspunkter i Fröbels pedagogiska filosofi lever än idag kvar i vår förskolepedagogik. Bland annat framhölls leken som avgörande för barns utveckling och lärande. Materialet ansågs viktigt för att barnen skulle arbeta med olika saker, konstruera och pröva sig fram, det var av betydelse för att barnen på så vis lärde av egna erfarenheter. Nordin-Hultman (2004) skriver att det enligt Svenska Fröbelförbundets tidsskrift år 1918 skulle vara en miljö

anpassad för barn på barnträdgårdarna. Anledning till det var att barnen själva skulle kunna ta fram och arbeta med det material som de var intresserade av. Enligt författaren diskuterades möblernas och inredningens storlek och tillgänglighet på förskolan återkommande under det förra seklets statliga texter. Det har i dessa texter funnits motsättningar om huruvida möblerna skulle vara på barns nivå eller vuxnas nivå. Nordin-Hultman lyfter att år 1938 ansågs det att möblerna på förskolan skulle finnas i två storlekar, en storlek för de yngre barnen och en storlek för de äldre barnen, det var då av vikt att ha möbler som var anpassade till barnets ålder. Kennedy (1999) skriver att det på 1960-talet var stolar och bord på barnens höjd så att de enkelt kunde sätta sig ned och arbeta med olika material. Hon ställer sig undrande till var attityden till att ha möbler på barns nivå tog vägen och menar att i början av 1980-talet fanns en annan syn på miljön på förskolan, med möbler på vuxnas nivå. Trageton (1996), Bjervås (2003) och Wallin (2003) problematiserar stolar och bord i vuxen höjd. Trageton (1996) anser att de höga borden minskar utrymmena för barns möjligheter till lek. Berjvås (2003) ställer sig frågan om vilka signaler det sänder till barnen, då de bara ser stols- och bordsben. Wallin (2003) framhåller att barnen är majoritet i förskolans verksamhet, hon anser därför att borden bör vara i barnens höjd. Wallin motiverar det genom att de låga möblerna underlättar för både barn och personal, genom att barnen blir mer självgående om det finns möbler i deras höjd, pedagogerna behöver då inte hjälpa barnen upp på exempelvis höga stolar.

Nordin-Hultman (2004) betonar att förskolans miljö förr eftersträvade att vara så lik hemmet som möjligt. Hon skriver om Fröbel som menade att förskolans miljö skulle vara ett komplement till hemmet, med anledning av att han ansåg att barnens hemmiljö var så betydelsefull att den inte gick att ersätta. Nordin-Hultman menar att hemmets liknelser kunde visas genom att det på förskolan fanns gardiner, dukar samt krukväxter etc. Kennedy (1999) skriver att det i köket fanns *”ett trevligt köksbord med dukar och blommor som inbjöd till att slå sig ner och prata, i alla fall för vuxna. Det stora lekrummet var som ett vardagsrum med soffhörna, där vi kunde sitta och mysa och läsa sagor”* (s. 123). Enligt Nordin-Hultman (2004) lever denna teori fortfarande kvar på många förskolor. Det har dock funnits motsättningar. Under 1900-talet uppmärksammades den engelska och amerikanska förskolepedagogiken. Det ansågs att förskolorna i Sverige kunde lära av de amerikanska förskolorna när det gällde det praktiska materialet och hur barnen aktiveras. De Jong (2010) skriver även hon att barnkrubborna skulle likna hemmet. Hon lyfter dock att det redan år 1935 presenterades en pedagogik som bland annat innebar att det för barnen fanns behov av rikt material i barnkrubborna. Miljön skulle enligt denna pedagogik vara utformade som ateljéer och verkstäder där barnen kunde skapa.

Martin Korpi (2006) redogör för hur den svenska förskolan har växlat mellan familjepolitik till utbildningspolitik. Fram till år 1985 var det föräldrarnas behov som avgjorde huruvida barnen hade rätt till förskola eller inte. Dock ansåg det från år 1985 att det var barnets rättighet att få tillgång till förskolan och att det inte skulle bero på föräldrarnas behov. Förskolans pedagogiska roll för barns utveckling och lärande fick genom det en högre status. Förskolan som flitigt debatterats i många decennier har hittills bedrivits som familjepolitik. Men år 1996 växlade frågan om förskola från familjepolitik till utbildningspolitik. Förskolan och förskoleklassen blir i och med denna förändring en del av skolväsendet och ansvaras av Utbildningsdepartementet.



### 1.3.2 Den pedagogiska miljön

Isbell (2012) skriver att forskare och pedagoger i förskolan har anskaffat sig kunskap om hur barn utvecklas och lär genom att observera dem i lek. Den sociala leken för förskolebarn är en viktig väg till lärandet, om områden och miljöer som uppmuntrar till lek skapas så främjas lärandet. Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) skriver om miljöns betydelse för barns lärande, de skriver bland annat:

Barn erövrar omvärlden genom att samspela med omgivningen. Den pedagogiska miljöns utformning har därför en stor betydelse för barns lärande. Miljön sänder nämligen ett budskap om vad som förväntas ske i den pedagogiska verksamheten och därför ska den pedagogiska miljön vara utformad på ett sådant sätt att barns lärande både underlättas, stimuleras och utmanas.  
(s. 89)

Vuorisalo, Rutanen och Raittila (2015) framhåller att varje individ upplever miljön på olika sätt. Författarna menar att miljön i sig skapar förutsättning för hur den kan tolkas. Exempelvis skriver de att en miljö som pedagogerna uppfattar som högljudd kanske barnen uppfattar som inbjudande och spännande. Isbell (2012) skriver att det är betydelsefullt att skapa lär- och lekutrymmen utifrån barnens egna intressen, och även efter vilka områden som barnen är intresserade av under olika perioder. Det är pedagogernas ansvar att skapa miljöer i förskolan som passar barnens behov, det är viktigt att pedagogerna beaktar barnens bakgrund, vad de har för erfarenheter, när de planerar förskolans miljö. För att pedagogerna skall kunna skapa bra lek- och läruutrymmen så är det av betydelse att de först observerar barnen under leken för att se vad som fångar deras intressen och sedan utgå ifrån dessa intressen.

I förskolan ska den pedagogiska miljön inspirera barn till olika typer av verksamheter och handlingar, till utforskande och upptäckande. Miljön innefattar psykiska och fysiska aspekter dvs. både utrymmen, material och klimat. Barnen skall vara delaktiga i utformningen av den pedagogiska miljön och utgångspunkten skall vara deras erfarenheter, intressen, önskningsar och kunskaper i förhållande till förskolans mål (Pramling Samuelsson och Sheridan, 1999, s. 89).

Författarna menar att det är av stor betydelse att den pedagogiska miljön på förskolan är utformad på så vis att den främjar barnens allsidiga utveckling. Det kan ske genom en stimulerande miljö som bidrar till ett lustfyllt lärande, lek, kreativitet och skaparlust. Canning (2013) framhåller kreativitet som en betydelsefull faktor när barn integrerar med sin omgivning. Författaren menar att om miljön är utformad så att barnen blir nyfikna så skapar det möjligheter för barns kreativa tänkande och att barnen genom det utforskar och upptäcker.

Björklid (2005) skriver att leken och lärandet ouplösligt hänger samman i barns värld. Enligt författaren är det viktigt att pedagoger förstår samspelet mellan barns lärande och den fysiska miljön, som det också skrivs om i läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010) där leken framhålls som en väsentlig hörnsten i det pedagogiska arbetet. Enligt Björklid (2005) stimulerar den pedagogiska miljön barns lek och lärande om miljön utformas på så vis att den är lockande, stimulerande och utmanande för barnen. Pramling Samuelsson och Sheridan (1999), Björklid (2005) och Martin Korpi (2006) skriver att det är pedagogernas barnsyn som präglar miljöns utformning på förskolan. Med det menar författarna att pedagogernas perspektivtagande blir synligt i exempelvis materialets tillgänglighet. De menar att pedagogerna har tilltro till barnens förmågor bör materialet placeras tillgängligt för dem.

### **Materialet i den pedagogiska miljön**

Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) skriver att det skall finnas variation på materialet i förskolan och det skall vara lättillgängligt för barnen. Enligt Björklid (2005) upplever, utforskar och upptäcker barn den omgivande miljön med alla sina sinnen. Hon anser att miljön på förskolan skall erbjuda barnen möjligheter att vara självständiga, med det menar hon att barnen inte skall behöva be om hjälp för att nå material utan de skall kunna nå det själva. Om barnen exempelvis vill skapa så ska barnen själva kunna ta det material som de behöver. Björklid skriver att det lösa materialet på förskolan är värdefullt i samspel mellan barns lek och den fysiska miljön, exempel på sådant material är filter, stolar, små bord och kuddar etc. Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) menar att det är viktigt att barnen skall få möjlighet att utveckla och använda sig av olika uttrycksformer och det är därför nödvändigt att pedagogerna tänker igenom utrymmena på förskolan, så att materialet ger barnen bra förutsättningar till att utforska, upptäcka och lära. Byggleken kräver till exempel ett område där flera barn kan bygga tillsammans, materialet för byggleken skall vara varierat och fantasifullt. För att alla barns utvecklingsnivåer skall stimuleras skriver författarna att materialet skall erbjudas i varierad svårighetsgrad. Pramling Samuelsson och Sheridan anser *”att skapa och låta fantasin flöda är en rättighet för varje barn i förskolan”* (s. 91). Nordin-Hultman (2004) anser att materialet på svenska förskolor ofta är svårtillgängligt för barnen, det placeras ofta högt upp på hyllor och blir där med svårt att nå för barnen. Hon menar att det kan innebära stora skillnader för barns möjligheter till lärande. Om de själva når materialet så utmanar det barnen och ger dem större möjlighet till att ta egna initiativ. Men om materialet är oåtkomligt för barnen så tappar barnen den naturliga lusten till att använda det, då de måste be om hjälp hela tiden. Även Strong-Wilson och Ellis (2007) skriver om vikten av materialets tillgänglighet för att väcka barns naturliga lust att skapa. Nordin-Hultman (2004) skriver om smutsigt och rent material. Med smutsigt material menar hon sådant som barn kan kladda, enligt henne lockar det barnen. Trageton (1996) och Nordin-Hultman (2004) skriver att tillgången till vatten för lek och experiment är begränsad på förskolan. Nordin-Hultman menar att vatten mest förekommer vid omvårdnad och hygien. *”En mångsidig miljö med ostrukturerat material och som lyfter fram, utmanar och synliggör fenomen i vardagen gynnar fantasi och kreativitet. Förskolan bör vara rik på material och redskap som inbjuder till att pröva, undersöka, experimentera, /.../.”* (Utbildningsdepartementet s. 16-17).

Åberg och Taguchi (2012) skriver att om materialet finns tillgängligt för barnen så kan de få en naturlig lust att använda och utforska här och nu. De menar att barnen kanske inte har lust att måla när pedagogerna bestämmer att de ska måla, men om miljön lockar och inspirerar barnen, så kommer de självmant att välja att måla när lusten finns.

Om målning, och allt annat för den delen, är tillgängligt för barnen varje dag blir det inte nödvändigt att fösa ihop alla barn samtidigt kring samma uppgift. Om barnen har möjlighet att måla när de själva vill blir det lustfyllt, om barnen måste måla mot sin vilja föds bara motstånd och olust. (Åberg & Taguchi, s. 67)

Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) skriver även de om betydelsen av materialets tillgänglighet, de menar att miljön skall utformas på så vis att barnen inte skall behöva

be om hjälp för att få tillgång till material. De anser att om materialet finns tillgängligt så underlättar det för att barns möjligheter till lärande skall få ta plats. Den pedagogiska miljön skall locka, inspirera och intressera barnen, för att det skall uppnås behöver miljön upplevas som meningsfull för dem. Nordin-Hultman (2004) anser att det kan uppnås genom att pedagogerna använder sig av material som intresserar barnen när de utformar miljöerna. Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) och Björklid (2004) skriver att det är viktigt att förskolans miljö inte är statisk. Med det menar de att miljön skall förändras efter barnens intressen, behov samt tematiska arbeten. Det skriver också Isbell (2012) om, hon anser att om barnen skall behålla intresset för rummen så är det viktigt att ändra om utrymmena lite då och då genom att till exempel tillföra ett nytt material. Vidare skriver hon att det ibland inte krävs så mycket för att barnen skall få ett nyvunnet intresse för ett rum, det kan exempelvis räcka med att skapa en pizzakartong till ”hemvrån”. Hon skriver också att om pedagoger märker att ett rum inte används eller att rummet inte används som det är tänkt så bör de utvärdera varför och göra förändringar, så att miljöerna för barnen upplevs som intressant och stimulerande. Strong-Wilson och Ellis (2007) och Kragh-Müller, G(2012) skriver om miljön som begreppet ”den tredje pedagogen”. Miljön blir i relation till begreppet viktig, närvarande och föränderlig.

### **1.3.3 Barns inflytande och delaktighet i den pedagogiska miljön**

Arnér (2009) skriver om barns inflytande och delaktighet. Enligt henne handlar begreppet delaktighet om att barnen skall få vara med och delta i sådant som redan är bestämt medan inflytande handlar om att barnen skall få vara med och påverka vad som skall bestämmas. Engdahl (2014) skriver att Arnér (2009) separerar begreppen delaktighet och inflytande, som vi skrivit om ovan, men att det är vanligare att begreppen ses som parallella. Arnérs resonemang om att delaktighet endast handlar om att ta del av sådant som redan är förutbestämt, skriver Engdahl att hon inte återfunnit i någon annan forskning.

Enligt Björklid (2005) är det viktigt att barnen görs delaktiga i miljöns utformning och förändringar om de skall uppleva den som meningsfull och därav känna ansvar för den. Hon anser att det krävs att pedagogerna lyssnar på barnens synpunkter och tar till sig dessa i utformningen av miljön. Sahimi (2012) skriver om vikten av att låtit barnen ha inflytande i miljön. Enligt henne är det av betydelse för att den för dem skall upplevas som meningsfull och bidra till lärorika erfarenheter. Genom att låta barnen fotografera miljöer som de tycker om att vistas i och sedan låtit dem berätta vad de gillar med miljöerna synliggörs barnens perspektiv. Författaren anser att det är viktigt för att barnen då kan uppleva att deras åsikter är av betydelse, vilket främjar barnens självkänsla. Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) skriver att det är av betydelse att barnen får vara delaktiga i sitt eget lärande. Det är därför nödvändigt att barn aktivt får delta i utformningen av den fysiska miljön, att de gemensamt, tillsammans med andra barn och vuxna, tar beslut gällande miljöns utformning. De skriver även att det är viktigt att miljön skall vara föränderlig genom att barnen själva exempelvis skall kunna möblera om och skärma av under lekens gång, att de skall kunna ha inflytande över sin egen lek genom att ta egna initiativ. Droverborg och Pramling (1995) skriver att känna sig delaktig handlar om att bli respekterad och att respektera andra. De menar också att börja uppfatta omvärlden i relation till demokrati kräver att barn lär sig att se och uppfatta mångfalden i tillvaron. Isbell (2012) menar att det är viktigt att pedagogerna

alltid måste informera och berätta för barnen hur nya lek och lärutrymmen skall användas.

### **1.3.4 Samspel, lek, utveckling och lärande**

Trageton (1996), Pramling Samuelsson och Sheridan (1999), Nordin-Hultman (2004), Björklid (2005), Canning (2013) och Eriksson Bergström (2013) skriver bland annat om relationen mellan barn, materialet och den fysiska miljön. De menar att den fysiska miljön är en naturlig del i barns lek och samspel. Eriksson Bergström (2013) skriver att den fysiska miljön ses som en arena där både barn och vuxna agerar. Nordin-Hultman (2004) skriver att det fysiska rummet spelar en avgörande roll för vad barn blir och vad barn gör och menar med det att miljön sänder signaler till barnen om vad den kan användas till. Åberg och Taguchi (2005) skriver att pedagoger skall observera och reflektera över hur barnen samspekar med miljön för att kunna skapa goda miljöer som väcker barnens intresse för lek som främjar barnens utveckling och lärande. Strandberg (2006) skriver om Vygotskij som menar att det är i samspelet och leken som lärande och utveckling sker. Även Canning (2013) framhåller barns samspel som en viktig faktor i barns lärande. Författaren menar att en flexibel miljö som inbjuder till kreativt tänkande skapar förutsättningar för samspel och lek. Hon skriver att leken kan bidra till att barnen tillsammans utvecklar kreativa lösningar på utmaningar som miljön inbjuder till, det bidrar till att barnen utökar sina erfarenheter.

Samuelsson et al. (2006) skriver att inom Reggio Emilia finns många tankar om miljöns betydelse för barnens lek, lärande och utveckling. De menar att Reggio Emilia filosofin internationellt sett är framstående när det gäller medvetenheten om miljöns betydelse för barns lärande och utveckling. Edwards, Cline, Gandini, Giacomelli, Giovannini och Galardini (2014) skriver även de om Reggio Emilia och menar att barnen lär sig tillsammans med andra i miljön och de arbetar därför aktivt med att skapa lärorika och inbjudande miljöer som lockar till samspel och lek.

Enligt Trageton (1996) skall pedagogerna närma sig förskolans olika ämnesområden genom barnens lek. Han menar att den viktigaste faktorn för barns inläring är samtalen mellan barn och barn samt barn och vuxna, om och i leken. Björklid (2005) skriver att *"lärandet är ett resultat av interaktion mellan såväl fysisk och social som kulturell omgivning"* (s. 27). Hon skriver även att leken ses som ett redskap till lärande i förskolan och att det inte går att skilja leken ifrån lärandet. *"I leken utforskar barnen sin omvärld, bearbetar intryck och erfarenheter och kommunicerar med andra. I leken upptäcker barnen också sina förmågor och intressen"* (s.29). Krag-Müller et al. (2012) skriver att barn inte leker för att det skall lära sig något särskilt men att de ändå genom leken lär sig. Leken är alltså inte en medveten handling till lärandet men genom leken utvecklar barnen många olika förmågor. Krag-Müller et al. skriver även att leken kan ses som ett viktigt redskap i det pedagogiska arbetet mot läroplansmålen.

### **1.3.5 Ledarskap i förskolan**

I läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010) framhålls att det är chefen i förskolan som har det övergripande ansvaret för att förskolans verksamhet bedrivs i enighet med målen i läroplanen. Det är förskolechefen som har det yttersta ansvaret för förskolans kvalitet

och ansvarar därmed för att pedagogerna ges möjlighet att genomföra sitt arbete i enighet med skrivningarna i läroplanen. Riddarsporre (2010) menar att en bra ledare är en av de viktigaste faktorerna för att uppnå en god kvalitet i förskolans verksamhet. Hon framhåller att det i läroplanen inte beskrivs hur arbetet med strävansmålen skall ske, och menar att ansvaret då ligger hos pedagoger och dess chefer att själva staka ut vägen. Riddarsporre anser att den viktigaste tillgången i förskolan är de personer som arbetar där samt deras kompetens. Enligt författaren har det i tidigare studier framkommit att det enligt pedagoger är viktigt att deras ledare har tid för dem och tillhandahåller det stöd och redskap som de behöver för att lyckas med sitt uppdrag. Det är, enligt dessa studier, även viktigt att ledaren skall förmedla en rimlig vision som pedagogerna kan leva upp till, samt att pedagogerna får möjlighet att påverka sitt arbete och få känna att chefen lyssnar på dem och visar dem respekt. Enligt läroplanen för förskolan ansvarar pedagogerna för att dokumentera och utvärdera verksamheten, de skall genom dokumentationen utveckla förskolans verksamhet som skall främja barnens utveckling och lärande. Det blir i relation till detta viktigt att pedagogerna har didaktisk kompetens och kan reflektera över de grundläggande didaktiska frågorna. (<http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik>)

### **1.3.6 Sammanfattning**

Utifrån den teoretiska genomgången framhåller vi att den pedagogiska miljöns betydelse för att skapa möjligheter till barns lärande. Enligt den teoretiska bakgrunden är det viktigt att beakta faktorer som barns påverkansmöjligheter, tillgänglighet, barns nivå, stimulerande material och miljöer som främjar lek, när lärmiljöer utformas på förskolan. Det framhålls också att en stark ledare är av betydelse för att uppnå en god kvalitet av förskolans verksamhet. Dock saknas den teoretiska bakgrunden forskning som visar hur chefer stödjer pedagoger i sitt arbete med att skapa lärmiljöer.

## **1.4 Teoretiskt perspektiv**

Under denna rubrik redovisas vår studies teoretiska perspektiv, som är läroplansteori, med syfte att ge en förklaring över vad det valda perspektivet innebär, så att analysen, tolkningarna och diskussionen skall bli begriplig.

### **1.4.1 Läroplansteori**

I denna undersökning fokuserar läroplansteori på hur pedagoger och chefer tolkar läroplansmålen samt hur de utformar sin verksamhet efter dessa. Det är av intresse att studera vilka faktorer i läroplanen som påverkar pedagoger och chefer när de arbetar med miljön på förskolan. Enligt Englund (1994) tas besluten om vad som skall finnas med i läroplanen på politisknivå. Där formas utbildningspolitiken och de är i det forumet som besluten fattas om vad som är relevant kunskap att lära. Linde (2000) menar att de politiska besluten vilar mot en grund av kunskapshistoria som utgörs av en rad teorier av utbildningsfilosofi och utbildningspedagogik. Vi tolkar Linde som att läroplansteori belyser faktorer som ligger bakom eller till grund för läroplanerna. Lundgren (1979, refererad i Vallberg Roth, 2011) skriver att läroplansteori handlar om att skapa sig kunskap om hur utbildningsprocessers mål och innehåll formas utifrån ett specifikt samhälle eller en viss kultur, samt med vilken metod dessa iscensätts. Enligt Lundgren belyser läroplansteorier främst tre grundläggande frågor som är: ”Hur

*formuleras mål för utbildningen? Hur väljs innehåll för utbildning? Hur organiseras innehåll i utbildning?"* (Ibid., s.10). Englund (1994) skriver att läroplansteori utgör två nivåer, den politiska och den didaktiska. Även Wahlström (2015) skriver om läroplansteori och didaktik. Hon menar att dessa begrepp ofta uppfattas som parallella kunskapsfält men att de också kan ses som integrerade med varandra. Wahlström anser att läroplansteori och didaktik har gemensamma nämnare, då begreppen innebär att förhålla sig till kunskap och lärande. Hon skriver att *"såväl tolkning av läroplan som planering och genomförande av undervisning handlar om att förhålla sig till ett kunskapsinnehåll"* (Ibid., s. 146). Dessutom anser hon att läroplanen inte bara är en text med mål för den pedagogiska verksamheten utan snarare en samling teorier om vad kunskap är. Wahlström menar att det handlar om olika innehållsområden som läraren undervisar inom och om vilka mål som skall uppnås, eller som i förskolan - strävas mot. Författaren framhåller även att om läroplanen och undervisning skall ses som integrerade med varandra så krävs det att undervisningen förstås som en läroplansprocess. Hon anser att det innebär att läroplanens mål och riktlinjer omvandlas så att den passar arenan där undervisningen sker, till exempel förskolan. Alltså att läraren tolkar läroplanen och dess innehåll så att den passar undervisningen till de som skall undervisas, exempelvis barn. På Skolverkets hemsida (<http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik>) står det bland annat att didaktiken handlar om analys och förståelse över de faktorer som påverkar undervisningen och lärandet i skolan. De grundläggande didaktiska frågorna är vad, hur och varför. Dessa kan förtydligas som Vad ska individen lära sig? Hur ska individen lära sig? Varför ska individen lära sig? Dem kan således följas av andra frågor som till exempel Vem ska lära sig? (Ibid.).

#### **1.4.2 Läroplanen för förskolan**

Läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010) är den bindande förordningen för det pedagogiska innehållet i svenska förskolan. Den reviderades år 2010 för att säkra en god kvalitet av förskolan nationellt, med syfte att ge alla barn likvärdiga förutsättningar till utveckling och lärande. Frågan om miljön i förskolan var en av de förändringar som gjordes i läroplanen. I Utbildningsdepartementet (2010) framhålls bakgrunden till revideringen, samt en förtydligan om de förändringar som gjordes, som bland annat handlar om miljön. Läroplanen bygger på att barns utveckling och lärande sker i samspel med omgivningen. Det menas att barn lär i samspel med vuxna och barn i förskolans miljö.

Förskolans verksamhet ska präglas av en pedagogik där omvårdnad, omsorg, fostran och lärande bildar en helhet. Verksamheten ska genomföras så att den stimulerar och utmanar barnets utveckling och lärande. Miljön ska vara öppen, innehållsrik och inbjudande. Verksamheten ska främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet samt ta till vara och stärka barnets intresse för att lära och erövra nya erfarenheter, kunskaper och färdigheter. (Skolverket, 2010, s. 9)

I läroplanen står det också att en förutsättning för barnens sociala utveckling är att de skall ges möjlighet att ta ansvar för sina egna handlingar och för miljön i förskolan. Dessutom framhålls att det är barnens behov och intressen som bör ligga till grund för miljöns utformning. Förskolan skall se till hela barngruppens behov men också till det enskilda barnet. Pedagogerna ansvarar för att alla barnen ges reellt inflytande.

## 1.5 Syfte

Med utgångspunkt från vår problemformulering, tidigare forskning och läroplanen, så syftar denna undersökning till att ge en inblick i hur pedagoger och chefer tolkar och förstår uppdraget om att skapa en god miljö för barns lek, utveckling och lärande. Vi avser även att undersöka vilka didaktiska överväganden som pedagoger gör i relation till läroplanen, samt vilken vägledning de får av sin chef i uppdraget. Vår undersökning kan bidra med reflektion om vikten av pedagoger och chefers medvetenhet om miljöns betydelse för barns lärande. Med ett läroplansteoretiskt perspektiv avser vi att granska direktiven som beskrivs i läroplanen och hur dessa tolkas och iscensätts av pedagoger och chefer.

### 1.5.1 Frågeställningar

- Hur tolkar pedagogerna sitt uppdrag utifrån läroplanen om att utforma den pedagogiska inomhusmiljön?
- Vilka didaktiska överväganden gör pedagogerna i utformningen av inomhusmiljön?
- Vilket stöd erbjuds pedagoger av cheferna i utformningen av den pedagogiska inomhusmiljön?

## 2 Metod

För att sällgöra processen av studien redovisas under denna rubrik den metod som vi använt oss av i vår undersökning, samt genomförandet av den och även hur bearbetningen och analysen av materialet har genomförts.

### 2.1 Val av metod

Enligt Lantz (2007) är det studiens syfte som avgör vilken metod som bör tillämpas i en undersökning. Vår studies huvudsyfte är att utifrån läroplanens målformuleringar ta reda på pedagogers och chefers tolkning av den pedagogiska lärmiljön samt vilka faktorer som påverkar dem i utformningen av miljön. Undersökningen bygger på en kvalitativ metod. Dalen (2008) skriver att intervju är en lämplig metod när intervjuare vill få insikt om informantens egna tankar och erfarenheter. Vi använde två olika intervjumetoder i vår undersökning, med pedagogerna använde vi fokusgruppsamtal. Wibeck (2000) skriver att fokusgrupper är en fokuserad gruppintervju, där en mindre grupp diskuterar ett givet ämne. Denna metod passar om intervjuaren vill ta reda på informanternas föreställningar, attityder och värderingar. Vi valde denna metod för att informanterna i dialog med oss och varandra då gavs möjlighet att diskutera om och reflektera över våra ställda frågor. Vi beslutade att intervju hela arbetslagtillsammans, med anledning av att det enligt läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010) är arbetslaget som gemensamt ansvarar för miljöns utformning. Dessutom var tanken att pedagogernas olika erfarenheter och åsikter skulle bidra till en rik diskussion. Intervjuerna med cheferna var enskilda. Vi har i båda formerna använt oss av en delvis strukturerad intervjuguide, se bilaga 1 och bilaga 2. Frågorna i dessa intervjuguides har vi utformat för att få underlag till vår undersöknings syfte och frågeställningar. I skedet när vi utformade våra intervjuguides tog vi beslutet att inte fråga informanterna hur gamla de var eller hur många år de arbetat inom förskolan. Vi ansåg att det inte var av väsentlig betydelse för vårt examensarbets syfte och frågeställningar.

### 2.2 Urval och genomförande

Vi har valt att intervju förskolechefer samt något eller några av chefernas arbetslag, det föll sig naturligt att kontakta cheferna först. Kontakten med cheferna skedde via telefon. Vid dessa samtal gjorde vi en kort presentation om oss själva. Vi berättade att vi läser sista terminen till förskollärare vid Högskolan i Gävle och att vi nu arbetar med vårt examensarbete som handlar om den pedagogiska lärmiljön. Vi informerade om att undersökningen skulle ske i intervjuform. Vid samtalet med cheferna tillfrågades de om det fanns möjlighet för dem och något/några av deras arbetslag att delta i vår undersökning. Efter att de muntligt lämnat sitt samtycke till att delta i undersökningen så erbjöd vi oss att besöka dem personligen för att överlämna en presentation inför intervjuerna. På grund av tidbrist så föredrog vissa att vi mejlade presentationen, det gällde båda målgrupperna, både chefer och pedagoger. Vår skriftliga presentation innefattade en kort redogörelse om oss själva och vad vårt examensarbete handlar om samt vilken högskola vi tillhör, se bilaga 3 och 4. I dessa presentationer framkom bland annat att intervjuerna skulle spelas in och att det insamlade materialet skulle behandlas konfidentiellt, att deras medvekan i studien var frivillig samt att de när som helst kunde avbryta sin medverkan.



Vår undersökning ägde rum i en medelstor kommun i mellersta Sverige. Trost (2010) skriver att forskare har olika kriterier för att välja ut dem som de vill intervjua. I denna undersökning intervjuade vi för oss okända förskolechefer och pedagoger. En urvalsprincip i vår undersökning har varit att vi i största möjliga mån strävade efter att vara objektiva inför dem som deltar (Vetenskapsrådet, 2015), för inte bli påverkade av eventuellt befintliga uppfattningar och värderingar av varandra. Ett strategiskt urval till vår undersökning har varit att välja förskolor som har olika åldersindelningar och arbetssätt utifrån den information som fanns på kommunens hemsida. Det har vi gjort för att enligt Dalen (2008) skall intervjuaren noggrant välja ut informanter som kan bidra till en variation i undersökningen.

Dalen (2008) skriver att antalet intervjuer och informanter inte skall vara för många då bearbetningen av materialet är tidskrävande. Men för att uppnå ett trovärdigt resultat till vår undersökning kunde vi inte heller ha för få deltagare. Efter överväganden beslutade vi oss för att cirka tio intervjuer skulle vara tillräckligt för att undersöka vårt examensarbets syfte på ett trovärdigt sätt. Tjugotvå personer tillfrågades att delta, fyra chefer och arton pedagoger. Samtliga tjugotvå informanter lämnade först sitt muntliga samtycke till att delta i undersökningen. Av olika anledningar så var det dock flera informanter som inte kunde delta. Dels var sjukskrivningar en anledning men också tidsbrist. När de inte längre kunde medverka försökte vi komma i kontakt med nya informanter, men på grund av den knappa tiden gick det inte att genomföra. Av de tjugotvå som tillfrågades så deltog sju, fyra chefer och tre pedagoger, totalt blev det åtta intervjuer. Den ursprungliga tanken var även att informanterna som deltog i fokusgruppsamtalen skulle bestå av arbetslag. På grund av tidsbristen var det dock inte alltid möjligt att genomföra. Vid två tillfällen har vi i stället träffat reflektionslag, som bestod av en pedagog från varje avdelning på förskolan. För att försäkra oss om att det inte skall synas i studien vilka informanter som är arbetslag respektive reflektionslag refererar vi till ”*informanter/pedagoger/chef på förskolan xx*” istället för exempelvis ”*arbetslaget på förskolan xx, avdelning xx*”. Förskolorna och dess informanter tillhör fyra olika rektorsområden. Nedan följer en tabell som beskriver förskolornas rumsliga egenskaper. Informationen som vi lämnar nedan är dock inte så utförlig, på grund av etiska överväganden, för att förskolorna och informanterna skall förbli okända (Vetenskapsrådet, 2015).

**Tabell 1. Beskrivning av förskolornas rumsliga egenskaper.**

Förskolans namn	Mindre Förskola (>4 avdelningar)	Större förskola (<4 avdelningar)	Materialet tillgängligt helt på barnens nivå	Materialet delvis tillgängligt för barnen	Materialet mindre tillgängligt för barnen	Låga Möbler	Höga möbler
<b>Horisonten</b>		x			x	x	x
<b>Kosmos</b>	x				x		x
<b>Solvändan</b>		x		x		x	
<b>Visslan</b>	x			x		x	

Tabell 2. Beskrivning av chefer och pedagoger som arbetar på de olika förskolorna.

Horisonten	Kosmos	Solvändan	Visslan
Lo, chef	Charlie, chef	Nora, chef	Inga-Britt, chef
Kim, pedagog	Arja, pedagog	Lee, pedagog	Alex, pedagog
Michele, pedagog	Billie, pedagog	Sam, pedagog	Mirja, pedagog
Lovelias, pedagog	Robin, pedagog	Sofia, pedagog	
Ärna, pedagog	Ursula, pedagog		

Enligt Dalen (2008) bör intervjuaren vid en kvalitativ intervju göra en eller flera provintervjuer. Anledningen till det är enligt Dalen bland annat att den tekniska utrustningen skall testas men också för att intervjuaren skall få möjlighet att prova frågorna och utvärdera om de är bra. Vi gjorde en sådan intervju och beslutade efter denna att vi inte behövde göra några ändringar i våra intervjuguider.

Vi har i vår undersökning tagit hänsyn till de etiska aspekter som beskrivs i Codex (Vetenskapsrådet, 2015). Samtliga deltagare hade innan intervjutillfället tagit del av vår skriftliga presentation av undersökningen, se bilaga 3 och bilaga 4. Pedagoger och chefer lämnade alla sitt skriftliga samtycke, på våra presentationer, till att delta. De punkter som redovisades i presentationen informerade vi också om muntligt innan vi påbörjade inspelningen av intervjuerna, vi gjorde det för att verkligen försäkra oss om att alla var medvetna om dem. Vid samtliga tillfällen frågade vi också om deltagarna hade några frågor innan vi påbörjade inspelningen. Vi har vid varje intervjutillfälle suttit avskilt med möjlighet att stänga dörren om oss. Allt material som vi har samlats in, så som ljudinspelningar, och anteckningar har behandlas ytterst konfidentiellt. Alla namn på personer och förskolor som deltar är fingerade i vårt examensarbete, så att förskolorna, cheferna och pedagogerna skall förbli okända. På grund av att det var få män som deltog i vår undersökning så har vi valt att delvis använda oss av könsneutrala namn, för att försäkra oss om att identiteterna skyddas (Ibid.).

Vi har båda deltagit vid samtliga intervjuer, med anledning av att vi ansåg att det var till vår fördel genom att vi kunde dela upp arbetsuppgifterna och kunde därmed fokusera på vad informanterna sade. Cheferna tillfrågades innan om det för dem var okej att vi båda deltog. Vår roll i intervjuerna har varit att leda och dokumentera. Vi delade upp arbetsuppgifterna så att en av oss deltog i och ledde samtalet medan den andre förde anteckningar och observerade. Innan varje intervjutillfälle tillfrågades deltagarna om det för dem var okej att den av oss om förde anteckningar och observerade kunde ställa följdfrågor utifrån deltagarnas diskussioner, vilket alla lämnade sitt muntliga samtycke till. Den av oss som antecknade och observerade gjorde också kontinuerliga sammanfattningar under samtalen. Det gjorde vi för att försäkra oss om att vi uppfattat informanterna korrekt och tillfråga dem om de har något att tillägga. Dokumenterandet av våra intervjuer har skett genom anteckningar och ljudinspelningar. Inspelningarna tog mellan 29-58 min.

### 2.3 Bearbetning och analysen av det insamlade materialet

Totalt hade vi åtta inspelningar, som tillsammans blev 341 min. Dessa inspelningar gjorde vi så kallade utskrifter av. Det innebar att vi lyssnade och skrev ner vad informanterna sade. Dock skrev vi endast ned sådant som vi tolkade var av intresse för

vårt syfte till undersökningen och utelämnade sådant som inte var relevant. Till exempel när informanterna samtalade om utemiljön eller när de samtalade om sådant som inte rörde förskolans verksamhet. Dessutom utelämnade vi sådant som av etiska skäl inte kunde vara med (Vetenskapsrådet, 2015), till exempel ingående beskrivningar av teman, personer, barngrupp eller annat som på något vis skulle kunna härledas till förskolan eller personerna som arbetar där. En av oss skrev på datorn medan den andre skötte uppspelningen av ljudinspelningarna. Utskrifterna omfattade 55 sidor, 20015 ord, med utsagor från fokusgruppsamtalen och citat från de enskilda intervjuerna med cheferna.

Att analysera våra utskrifter har varit en lång process. De analysverktyg vi använt oss av i bearbetningen av det insamlade materialet har varit att identifiera centrala begrepp i informanternas tolkningar utifrån läroplansteori och den teoretiska bakgrunden. Exempel på centrala begrepp är *lustfylld, utmanande, stimulerande, intresseväckande, delaktighet, inflytande, tillgängligt, ansvar* etc. I analysarbetet har vi avgränsat oss till att fokusera på läroplansteori med läroplanen som policydokument. De delar som vi ansett varit relevanta i utskrifterna har analyserats utifrån undersökningens syfte och den teoretiska bakgrunden. I utskrifterna sökte vi efter gemensamma nämnare och meningsskiljaktigheter mellan informanternas svar. Under analysen och bearbetningens gång diskuterade vi med varandra, det ledde sedermera fram till olika teman och kategorier. Inledningsvis så delade vi upp utskrifterna mellan pedagoger och chefer, dessa resultat redovisas också separat till en början. Men under processens gång har resultatets teman och kategorier ändrats många gånger. Chefer och pedagogers tolkningar är i det slutliga resultatet presenterat under samma teman och kategorier. Det bidrog till att det följer en röd tråd genom resultatet då chefer och pedagogers svar kan ställas emot varandra i samma stycken.

## 3 Resultat

Under denna rubrik redovisas resultatet från intervjuerna med cheferna och pedagogerna. Resultatet redovisas genom två teman som är *Pedagogiska miljöer och didaktiska val* samt *Pedagogiska miljöer och stöd av chefer*. Det första temat innehåller fyra kategorier och det andra temat innehåller två kategorier

### 3.1 Pedagogiska miljöer och didaktiska val

I temat redovisas det resultat som handlar om pedagogers och chefers uppfattningar av inomhusmiljöns betydelse för barns lek, utveckling och lärande. Samtliga informanter var eniga om att miljön är till för barnen så att den främjar barns utveckling och lärande. De talade om inomhusmiljön som begreppet *pedagogiska miljöer*. Informanternas uppfattning om *hur* viktig miljön faktiskt är för barns utveckling och lärande varierade dock. Under temat redovisas följande kategorier: *En lustfylld och intresseväckande miljö som erbjuder samspel, En trygg och säker miljö, Barns inflytande och påverkansmöjligheter* samt *Materialets betydelse i den pedagogiska miljön*.

#### 3.1.1 En lustfylld och intresseväckande miljö som erbjuder samspel

Med bakgrund av tidigare forskning och förskolans styrdokument så framhålls leken som en väsentlig påverkansfaktor för barnens utveckling och lärande. Leken främjas genom att barn erbjuds miljöer som intresserar dem. När barnen erbjuds miljöer som för dem är intresseväckande och som i sin tur främjar lek och samspel så skapas förutsättningar för ett lustfyllt lärande. Samspel mellan barn/barn och barn/pedagoger är en utgångspunkt för barns lärande. Det är därför av vikt att ta hänsyn till hur miljön kan påverka samspelet mellan individer. I läroplanen (Skolverket, 2010) står det att förskolans verksamhet skall främja det lustfyllda lärandet. Det kan förstås som att barnen lär genom lek och när de tar till sig ny kunskap kan barnen uppleva en känsla av glädje. När barn utforskar något som de är intresserade av och har möjlighet att tillsammans med kamrater utveckla leken är det meningsfullt för dem, det underlättar pedagogernas uppdrag om att främja barns utveckling och lärande. Informanterna sade bland annat att begreppet *pedagogiska miljöer* innebär ”*miljöer som lockar till lek även samspel mellan andra barn*” och att miljöerna ”*skall vara lustfyllda, intressanta och fånga barnen* samt att det är *miljöer som skall locka till att försöka att utveckla sig mera och komma vidare.*” Många av informanterna diskuterade även att de pedagogiska miljöerna behöver vara utmanande för barnen, det för att de skall förbli lustfyllda och intressanta. De menade att det är upp till pedagogerna att observera hur barnen förhåller sig till miljön. Pedagogerna behöver sedan arbeta utifrån barnens intressen för att skapa miljöer som är intressanta för barnen. Det bidrar till att barnen leker och lär mer självständigt i miljöerna, vilket underlättar pedagogernas arbete med barns lärande. De nämner även att det är pedagogernas ansvar att förändra miljön och genom förändringarna ”*hålls miljön i liv*” och förblir för barnen lustfyllda och intresseväckande. Sofia, pedagog på Solvändan, sade ”*det måste vara utmanande miljöer, och det är ju vi som bygger upp om de blir utmanande. Och det ser man ju emellanåt, då måste man ju göra om, om de inte är spännande längre.*” En utmanande miljö innebär att det finns rum och material som skall upplevas som spännande för barnen så att de vill utforska. Flera informanter menar att om inte miljön väcker intresse hos barnen så påverkar det barngruppen negativt. Det talade Mirja, pedagog på

förskolan Visslan, om, hon sade att *"finns det inget som fångar barnens intresse, då blir de jobbiga dagar på förskolan. De måste finnas saker som fångar upp dem och som de tycker är intressant och roligt att hålla på med."* Lo, chef på förskolan Horisonten, sade att *"miljön är jätteviktig, annars blir det spring. Om det är mycket konflikter, så är det första man tittat på miljön. Vad säger rummet till oss?"* Årna på förskolan Horisonten menade att det blir ett lugnare klimat om det finns "hörnor" där barnen kan skapa och vara kreativa. Hon sade *"ofta har man sagt genom åren att nu har vi fått en sådan här springig barngrupp, men de kanske inte är barngruppen som är springig utan de kanske är vi som inte har en tillräckligt utmanande och intressant miljö."*

Tre av de fyra cheferna tog i sina samtal upp att miljön kan ses som den tredje pedagogen. Med det menar de att barnen samspelar med miljön och om miljön fångar barnen så ges de ges möjlighet att utforska och laborera, det främjar barns lärande. Utformningen av den pedagogiska inomhusmiljön kan sända intresseväckande budskap till barnen som gör att deras nyfikenhet växer. Miljön sänder ett budskap om vad som förväntas ske, det är vad pedagogerna kallar för att *"miljön talar till barnen."* Om miljön fångar barnens uppmärksamhet och intresse så bidrar det till att barnen tycker att det är roligt att leka och upptäcka där, det kan i längden gynna lärande hos barnen och miljön får då stor betydelse för barns utveckling och lärande. Samspel beskrivs i läroplanen som en viktig och avgörande roll i lärandet. I diskussion och samtal kan barnen och pedagogen reflektera över det som sker och barnen kan tillsammans med pedagogen reflektera över sitt eget lärande. Miljöer som främjar leken och samspelet har alltså en betydelsefull roll i barnens utveckling och lärande. På förskolan Horisonten samtalade informanterna om den pedagogiska miljön är *"miljöer som lockar till lek även samspel mellan andra barn."* När barn blir nyfikna på något i miljön så är det motiverande för dem och det kan locka till att barnen utforskar tillsammans. För att barnens intresse skall hållas i liv så behöver barnen utmanas att tänka själva och lösa "problem". Även informanterna på förskolan Visslan tog upp samspel men också vikten av att barnen kommunicerar med varandra. Alex sade *"här försöker vi bygga upp lite mindre miljöer, att man inte är så många runt samma, för det ger ganska bra möjlighet till dialog."* I samtal med barn kan barnets egna perspektiv synliggöras, exempelvis hur de uppfattar sin omgivning i form av det som sker runt omkring dem och vad de är intresserade av. Då ges nya möjligheter för pedagoger att utmana barnet vidare i sin utveckling och uppfatta vad denne är intresserad av eller vad barnet utifrån ett barnperspektiv behöver få en ökad förståelse för.

Sammanfattningsvis finner vi att pedagoger och chefer förhåller sig till läroplanens strävansmål, på så vis att pedagoger organiserar innehållet i miljön utifrån att miljön skall vara lustfylld och intresseväckande för barnen samt att det skall främja samspelet. De faktorer som framhålls verkar vara att barnen skall tycka att det är roligt, att miljön ska väcka barnens intresse och att barnen skall kunna samspele.

### **3.1.2 En trygg och säker miljö**

I förskolans läroplan (Skolverket, 2010) beskrivs det att förskolan skall erbjuda barnen en trygg miljö. Denna formulering lämnar plats för olika tolkningar. Ungefär hälften av informanterna ansåg att miljön var viktig ur både psykiska och fysiska aspekter. Vi frågade samtliga informanter om vad deras uppfattning om inomhusmiljöns betydelse för barns utveckling och lärande var. Här är ett exempel på en utsaga från denna diskussion med pedagogerna på förskolan Kosmos.

Ursula: Ja men den är väl viktig. /.../

Arja: Den har ju blivit viktig, vi ersätter ju hemmet

Ursula: De har ju många timmar här så man känner ju de att de är en viktig miljö. En pedagogisk miljö men även en trygg miljö är ju väldigt viktig. /.../

Pedagogerna tog upp trygghet som en viktig aspekt i den pedagogiska miljön. Vår tolkning är att de anser att pedagogernas förhållningssätt mot barnen spelar en avgörande roll i barns utveckling och lärande. Flera informanter nämnde bland annat att det inte spelar någon roll hur fina miljöer de bygger upp om inte pedagogerna finns till hands och stimulerar barnen. Lee och Sofia, pedagoger på förskolan Solvändan, sade att om pedagogerna skall kunna skapa en trygg miljö på förskolan så är deras förhållningssätt gentemot barnen betydelsefullt. De menar att pedagogerna är en trygghetsfaktor för barnen i förskolan och att det är viktigt att pedagogerna finns till hands på flera sätt genom att interagera med barnen i deras lekar men också att de finns som en trygg punkt i barnens vardag på förskolan. Det kan bland annat innebära att de introducerar material och miljöer så att barnen på ett riskfritt sätt vet hur de skall förhålla sig till dem. Det kan också inkludera att de är aktiva i barnens lekar och lärandesituationer. Informanterna nämnde att det är viktigt att kunna ta barns perspektiv och menar att det är en betydelsefull del i pedagogernas förhållningssätt gentemot barn. I diskussionen med pedagogerna på förskolan Horisonten sade Ärna:

Om det är en bristfällig miljö men engagerande pedagoger så blir det nog ett större lärande ändå. /.../ Men det ultimata är ju naturligtvis att man har både och, men vår roll är jätteviktig för att det skall bli ett lärande. För barn kan ju lära av varandra naturligtvis men för att komma vidare och utmana dem och se vad som händer så måste vi ju vara med. Mm men miljön är också viktig men de är ju vi pedagoger som bygger miljön.

Pedagogerna på förskolan Kosmos diskuterade om vikten av en trygg miljö i förskolan. De menade att barnen vistas många timmar på förskolan. Robin sade *”för vissa är ju det här liksom deras hem egentligen, de är ju här hela (dagarna), de åker hem och sover.”* Vi tolkar det som att pedagogerna anser att barnen skall känna sig som hemma på förskolan och därför vill de skapa en hemlik miljö där pedagogerna finns nära till hands. *”Ja, men när man började så såg det mer ut som ett hem. Gardiner och blommor, det har ju skalats av mer och mer. Och där är man väl lite kluven, man vill väl inte ha för mycket hemligt men ändå.”* Pedagogerna på förskolan Kosmos ansåg att en trygg och hemlik miljö är av vikt för att barnen skall må bra på förskolan, de menade att det var en av de faktorer som påverkade dem i utformningen av miljö. Charlie, chef på förskolan Kosmos, sade att *”dels så skall de vara en säker plats och dels skall man kunna ha uppsikt.”* Charlie sade också:

/.../ min uppfattning är nog att oavsett miljö får man en trygg mjukvara, med vuxna som bryr sig och med vuxna som ger dem den input de behöver så tror jag att barn kan utvecklas ganska bra även om miljön skulle vara bristfällig faktiskt eller till och med mycket bra. Jag tänker att det är det viktigaste, för alla förskolor ser ju inte likadana ut, de gör ju inte alla hem heller. Men jag tror att det viktigaste är att de (barnen) känner sig uppsmuntrade och att man använder det man har. Då kan man komma jättelångt.

När pedagogerna skapar miljöer i förskolan så behöver de ständigt göra didaktiska överväganden. En aspekt från läroplanen som påverkar pedagogerna är trygghet, de skapar miljöer som skall vara trygga och säkra för barnen. Det kan delvis bero på att pedagogerna har ansvar över att barnen inte skadar sig i miljön. Men det kan också bero

på att pedagogerna vill att barnen skall känna sig trygga. Då blir barnen mer självständiga och vågar ta för sig mer i gruppen och det kan bidra till att barnen utforskar och lär av sina upptäckter.

Sammanfattningsvis finner vi att pedagogerna tolkar uppdraget att erbjuda barnen en trygg miljö på förskolan genom att de utformar en miljö som skall vara säker för barnen så att de inte skadar sig. Men de anser också att en trygg miljö kan bestå av pedagoger som barnen har förtroende för. Enligt läroplanen är det viktigt att förskolan erbjuder en verksamhet som är rolig och trygg samt att barn skall erbjudas en trygg omsorg.

### **3.1.3 Barnens påverkansmöjligheter**

I läroplanens strävansmål (Skolverket, 2010) framhålls barns rätt till delaktighet och inflytande och det är något som pedagogerna i förskolan måste förhålla sig till. Det innebär att de behöver ha förståelse om de didaktiska frågorna och göra överväganden för att ge barnen möjlighet att påverka utformningen av miljön. För att barnen skall känna ansvar för miljön är det också viktigt att barnen får vara med i själva processen av utformandet och förändringarna.

Samtliga informanter, både chefer och pedagoger, var eniga om att det i huvudsak är barns intressen som styr utformningen av och förändringar i den pedagogiska miljön. Alex, pedagog på förskolan Visslan, sade att det blir tydligt i miljöerna om barnen är intresserade eller inte, om de fångar dem och om de lär sig någonting, *”barnen är ju våra största kritiker de.”* Alex sade också att om inte miljöerna fungerar så *”måste man ju tänka till. Hur kan vi förändra det här? De gäller ju att hela tiden vara medveten, och att ha ett öra med och ett öga med och se vad som fungerar.”* För att barnen skall vara intresserade av miljön så behöver det som barnen upplever som meningsfullt synliggöras. Det kan tolkas som att pedagoger genom att observera barns aktiviteter själva kan urskiljas vad och hur miljön kan förändras. Men för att pedagogerna skall kunna synliggöra det så krävs att de aktivt ser och lyssnar på det som barnen ger uttryck för. Pedagogerna behöver ständigt reflektera över barns påverkansmöjligheter i miljön.

Informanterna menar att barnens intressen kan bli synlig på många olika sätt, till exempel kan miljöns utformning och innehåll influeras av olika tematiska arbeten. Alex, pedagog på förskolan Visslan, sade att *”vi pratar om hur vi skall få in temat som barnen är intresserade av i lärmiljöerna.”* De tematiska arbetena har i sin tur ofta tagit sin utgångspunkt i något som pedagogerna uppfattat att barnen visat starkt intresse för. Det innebär alltså att de utgår ifrån barns intressen och barnen får därmed delaktighet i miljöns utformning. Även andra faktorer som spelar in i miljöns utformning, är exempelvis barngruppens sammansättning och barnens behov. Sam, pedagog på förskolan Solvändan, sade bland annat *”det är inte barnen som skall anpassas efter verksamheten, utan det är verksamheten som skall anpassas efter barnen. Det är vi som skall anpassa oss, efter vad de vill ha och vad de behöver, deras behov.”* När pedagogerna på förskolan Solvändan samtalade om hur barnen blir involverade i utformningen av miljöerna så låg barns intresse och behov i fokus. De sade bland annat att det är viktigt att fundera över vad barnen har för behov och intressen samt att barnen får vara med i processen att skapa miljöer. För att pedagogerna skall kunna skapa sådana miljöer för och tillsammans med barnen så krävs de att de gör didaktiska överväganden. Som exempelvis för vem skapar vi miljöer, hur skapar vi miljöerna och

varför skapar vi miljöerna? Även på förskolan Horisonten talade de om att involvera barnen i miljön, här följer ett exempel på en utsaga:

Kim: barns inflytande, att det alltså är de som bygger miljöerna. Deras intressen och så.

Ärna: Och gärna gör dem delaktiga i processen att förändra miljön.

Dock var samtliga pedagoger, på alla förskolor, överens om att de borde bli bättre på att ge barnen inflytande och låta dem vara med i processen. Att låta barnen vara delaktiga och ha inflytande i miljöns utformning är viktigt av flera anledningar. Dels för att barnen skall kunna förhålla sig till miljön och känna ansvar för den men också för att barnen skall kunna relatera till sin omvärld. Då behöver barnens perspektiv bli synliga i miljön, på så vis att barnens intresse samt deras åsikter är en utgångspunkt i utformningen av miljöerna.

Samtliga chefer ansåg att det är viktigt att involvera barnen i utformningen av miljön. De var också eniga om att pedagogerna är duktiga på att observera och se vad som fångar barnen. Nora, chef på förskolan Solvändan, talade om att miljöerna skall speglas av barnens intresse. Hon sade att pedagogiska miljöer *”är uppbyggda utifrån barns lust och nyfikenhet och utifrån det uppdrag som vi har i förskolan.”* Inga-Britt, chef på förskolan Visslan, sade att *”det är ju barnen som är i fokus och de lärmiljöerna som vi skall presentera skall gynna barnens utveckling.”* Hon sade också att pedagogerna måste se till såväl barngruppen som det enskilda barnets behov. Samtliga chefer nämnde att när barnen på något sätt är involverade i utformningen av miljön så sker de oftast genom att pedagogerna utgår ifrån deras intressen. De var också eniga om att pedagogerna kan bli bättre på att ha med barnen i själva processen, de ansåg att pedagogerna ofta glömde bort att ge barnen inflytande, till exempel kan de bli bättre på att låta barnen ha inflytande i möbleringen. Cheferna menade att barnen behöver bli medvetna om vad som händer och varför det sker. Inga-Britt, chef på förskolan Visslan, sade att det är viktigt att fråga barnen när förändringar i miljön skall göras, *”tänka vidare, låta barnen komma med idéerna. Ändra utifrån barnen. /.../ Man skall inte bara observera utan också samtala med barnen.”*

Det är viktigt att vara lyhörd inför vad barnen på förskolan är intresserad av i miljöerna och göra förändringar därefter. Miljön skall inte vara statisk utan föränderlig. Barnen kan ges inflytande genom frågor och samtal med pedagogerna. Men också genom att pedagogerna fångar upp något som barnen ger uttryck för och låter barnen utveckla det vidare. Om barnens åsikter och uttryck blir synliga i miljön kan det bidra till att barnen upplever en känsla av *”mina åsikter är viktiga, det här har jag påverkat”*. Det kan i sin tur göra så att barnen upplever miljön som tillfredställande. När barnen varit med och skapat något specifikt i miljön och vet hur de skall förhålla sig till den blir den miljön meningsfull för barnen. Effekten av det kan bli att barnen blir mer självständiga i miljön som i sin tur främjar möjligheten att utforska och upptäcka.

Sammanfattningsvis finner vi att pedagoger förhåller sig till förskolans strävansmål som att barns behov och intresse skall ligga till grund för hur miljön utformas. Enligt läroplanen skall förskolan erbjuda barnen möjlighet att göra val utifrån de egna förutsättningarna och förskolans verksamhet skall främja barnens tilltro till sin egen förmåga. Pedagoger har tolkat målen, observerat barnens aktiviteter och har utifrån det



urskiljt viktiga faktorer att ta hänsyn till i utformningen av miljön som bland annat är barns intresse och ger därmed barnen delaktighet.

### 3.1.4 Materialets betydelse i den pedagogiska miljön

Materialet har en betydelsefull roll i miljöns utformning, det är med hjälp av materialet som miljöerna skapas och det är det som barnen arbetar och leker med. Materialet kan bland annat bestå av rumsrent och smutsigt material, ”*smutsigt material*” är sådant som har den karaktären att de kladdar eller smular, exempelvis lera, sand, kottar, målarfärg, pärlor och lim etc. Medan ”*rumsrent material*” är sådant som till exempel lego, papper, tågbanor etc. För att barnen skall hålla sig intresserade av miljön så krävs det att den är tillgänglig för barnen. Med det menas att materialet skall vara på sådan höjd att det finns i barnens synfält för att de på så vis enkelt skall kunna fångas av materialets signaler. Barn behöver själva kunna plocka fram det material som de vill arbeta med. Utsagorna från samtalen med informanterna visade skilda åsikter om materialets mångfald och tillgänglighet. Det var främst två förskolor, Visslan och Solvändan, och dess pedagoger som var eniga om att materialet har en viktig roll i miljöns utformning för att främja barns lek, utveckling och lärande. Pedagogerna på förskolan Solvändan sade att ”*det är jätte viktigt att det är tillgängligt så att de inte behöver fråga*” de sade också ”*de skall kunna ta det själv.*” De lyfter också i sitt samtal att de har en tilltro till barnens egen förmåga och låter dem ha eget ansvar när de vistas i miljöerna och skapar av materialet. Nedan följer ett exempel på en utsaga från samtalet mellan pedagogerna på förskolan Visslan:

Alex: Ja men de har väl en viktig roll, det man erbjuder.

Mirja: JAA

Alex: /.../, tycker jag verkligen. Skulle man inte erbjuda (material), då skulle det nog bli jobbiga dagar, det är ju sådant som fångar och fånglar barnen, och hur man erbjuder det. Hur man bygger upp det och hur man lägger fram det. Så det är också viktigt.

Alex: I snickarummet finns allt tillgängligt, färger och material, verktyg och sådant ligger på deras nivå. De finns verktyg och det finns material och de finns förutsättningar för otroligt mycket skapande. Barnen får vara där inne själva och får förtroendet. Naturligtvis krävs det först en introduktion för hur man hanterar verktyg och för hur man skall städa efter sig. /.../ När vi presenterar en ny miljö så är den introduktionen för barnen jätteviktig. Man kan inte förvänta sig att de skall veta utan att vi berättar hur vi tänker. /.../ Men sedan får de fria händer att vara där inne. /.../

För att materialet skall fånga och fångsla barnen så krävs det att det är tillgängligt för dem. Men det var inte alla informanter eniga om. Pedagogerna på förskolan Horisonten hade till viss del skilda åsikter om det. Bland annat sade de att ”*det skall vara en miljö för barnen, så det skall vara tillgängligt.*” Men de sade också att det kan vara svårt att ha allt material tillgängligt för barnen då pedagogerna upplevt att barnen inte kunde förhålla sig till materialet, utan använder det på ett sådant sätt som bidrog till merarbete för pedagogerna. Exempelvis så nämnde pedagogerna att barnen inte målade med flaskfärgerna utan tömde ut innehållet istället, de sade också ”*vi kan inte ha saxar framme för barnen har kommit hem med sönderklippta tröjor.*”

Pedagogerna på förskolan Kosmos ansåg att materialet inte alltid måste finnas tillgängligt, de menade att den ständiga tillgängligheten kan ta bort intresset och lusten för materialet och användandet. Här är ett exempel på en utsaga från det samtalet.

Robin: Jag tänkte på det du sa om tillgängligheten, att det kan vara svårt, men jag tänkte också att det kanske inte är så bra att de alltid har allting tillgängligt. /.../

Ursula: Att det tar bort lite lusten.

Robin: Ja precis.

Ursula: Det är som att samla frimärken, får man allt på en gång så är det ju inte roligt längre.

Miljön kan vara tillgänglig för barnen men det behöver inte betyda att det är detsamma som att den är tillåtande. I tillåtande miljöer får barnen förtroende att själva använda den som de vill. För att det skall vara tillåtande miljöer så krävs det att barnen får leka sina lekar och använda miljön ur sitt perspektiv utan begränsningar av pedagoger. Det kan innebära att barnen får möblera om med det lösa materialet och låta materialet röra på sig. Barnen måste få möjlighet att själva konstruera sina lekmiljöer för att de på så vis ges möjlighet att utforska och laborera. Informanterna problematiserar begreppen tillgänglighet och tillåtande. De menade att även om materialet är tillgängligt för barnen så behöver det inte automatiskt betyda att miljön är tillåtande. De sade också att om miljön skall främja barnens utveckling och lärande så behöver den vara tillåtande på det sättet att barnen får använda sig av sina egna perspektiv. Lee, pedagog på förskolan Solvändan, sade att:

Sakerna kan få röra sig över gränserna som ofta finns på förskolan. /.../ Den psykiska miljön är minst lika viktig som den fysiska miljön. För har vi väldigt tillgängligt och det är mycket och härligt material. Men är vi inte tillåtande så spelar inte den fysiska miljön någon roll. Så den psykiska miljön är minst lika viktig.

Pedagogerna förhållningssätt har en avgörande roll i huruvida materialet är tillgängligt och tillåtande eller inte. Pedagogerna på förskolan Horisonten samtalade om pedagogens tillåtande förhållningssätt. Här följer ett exempel på en utsaga från det samtalet.

Ärna: Det behöver inte vara jobbigt att måla. De handlar så mycket om vår inställning. Vad spelar det för roll då? Klart vi kan ta fram och måla fast att de bara är 20 minuter kvar till mellanmål.

Kim: Jag är inne på det där att pedagogerna är viktiga

/.../

Ärna: Är vi nej-sägare eller tillåter vi? /.../ Tänk efter nu varför säger jag nej nu egentligen? /.../

Det är roligare att vara en ja-sägare än en nej-sägare.

Miljön kan alltså vara tillgänglig för barnen, materialet skall då vara placerat på sådant sätt att det själva når. Men det krävs en tillåtande pedagog för att miljön skall bli tillåtande. Genom en tillgänglig och tillåtande miljö skapas förutsättningar för barnen att utforska sin nyfikenhet.

Tre av fyra chefer är eniga om att allt material skall vara tillgängligt för barnen, både det rumsrena och det smutsiga materialet. Charlie, chef på förskolan Kosmos, ansåg dock att barnen inte alltid behöver ha allt material tillgängligt. Charlie menade att det kanske räcker om barnen ser materialet och kan fråga efter det. Men Charlie sade också att *”jag tror att små barn skulle klara mycket mer om man hade tid att introducera. Man måste presentera material, man kan inte alltid ställa fram.”* Nora, chef på förskola Solvändan, talade om det. Hon menade dock att allt material kan vara tillgängligt, för alla åldrar, men att pedagogerna måste vara noga med att introducera materialet för barnen, samt att de behöver ta en sak i taget och inte bara ställa fram allt på en gång.

Många av informanterna diskuterade om material som stimulerar. Med det menade de att det skall finnas material som inte är förutsägbart utan som uppmuntrar barnen att tänka och skapa själva. Enligt informanterna kan materialet bidra till att miljöerna blir lockande och utmanande för barnen. Pedagogerna på förskolan Horisonten samtalade om att materialet inte skall vara färdigt utan fantasifullt och skapande, de sa bland annat att ”*det skall ju liksom trigga fantasin.*” Sofia, pedagog på Solvändan, sade att:

*.../vi har jobbat mycket med entreprenöriellt lärande, just att de skall kunna tänka vidare själva och att uppmuntra dem och då måste det ju vara lite material som inte är så förutsägbart. Utan att det är saker som de kan skapa av själva. Och då märker man att det blir andra sorters lekar, .../.*

Entreprenöriellt lärande handlar om att stärka barnens entreprenörskap, det kan likställas som att vara företagsam. Det innebär att förskolans verksamhet skall främja att barnen skall kunna ta egna beslut, kommunicera och samarbeta med varandra. Genom att främja entreprenöriellt lärandet i förskolan stärks barns självständighet samt deras självförtroende.

Informanterna var eniga om att det skall finnas stimulerande material på förskolan, som fångar och fångslar barnen. Lo, chef på förskolan Horisonten, ansåg att miljön och materialet på förskolan kan bidra till att barnen leker med varandra och genom det utvecklar samspel, kommunikation och ansvarstagande. Lo sade att *det skall vara ett material som man får använda och som man får laborera med. .../ bygga och skapa med.* Hon talade också om att det inte skall vara leksaksaffär på förskolan, och menade att det inte skall så mycket färdigt utan mer skapande material.

Det talade också Charlie, chef på förskolan Kosmos, om. Charlie sade ”*man måste ju ha saker som de leker med, de färdiga leker dem ju inte med, de vill bygga .../ material som man kan konstruera och skapa sitt eget med.*” På förskolan skall det finnas en mångfald av material så att barnen får uppleva med alla sinnen och förskolan skall vara en plats där de får prova sådant som de oftast inte ges möjlighet att prova hemma.

När materialets tillgänglighet diskuterats av informanterna så har vissa faktorer som begränsar den tillgängliga och tillåtande miljön framkommit. Det är bland annat pedagogernas egna rädslor för materialets verkan samt faktorn om att dem vill ha ordning och reda. På grund av dessa faktorer så valde pedagogerna att antingen inte alls ha sådant material framme på förskolan eller placerade det otillgängligt för barnen. Anledningen till det var att pedagogerna antingen oroade sig för att materialet kunde skada barnen eller att materialet skulle användas på ett sådant sätt som tillförde merarbete för pedagogerna.

Sammanfattningsvis finner vi att pedagoger organiserar uppdraget om att erbjuda barnen en verksamhet som främjar leken och kreativiteten genom att delvis tillhandahålla varierat material som barnen kan skapa med. Utifrån pedagogernas tolkningar om att främja barnens kreativitet verkar det vara viktigt att barnen ges möjlighet att tillsammans skapa, konstruera och laborera med olika material. Utifrån chefernas tolkningar om materialets betydelse kan vi utskilja att det verkar viktigt att barnen får tillgång till material som främjar barnens inflytande över sina aktiviteter.

## 3.2 Pedagogiska miljöer och stöd av chefer

I temat redovisas det resultat som handlar om pedagogers och chefers uppdragsförståelse. Vi redovisar även vilket stöd pedagogerna ges i läraruppdraget av sin chef. Det handlar om hur chefer och pedagoger samverkar i att utvärdera och utveckla miljön på förskolan. De kategorier som framkommit är *Stödja läraruppdraget – uppdragsförståelse* samt *Leda, utveckla och skapa förutsättningar*.

### 3.2.1 Stödja läraruppdraget – uppdragsförståelse

I läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010) uttrycks att det är chefen som bär det yttersta ansvaret för förskolans verksamhet. Chefen kan således ha en betydelsefull roll i att belysa miljöns vikt i förskolans verksamhet. Samtliga chefer som vi har intervjuat har varit eniga om att miljön på förskolan skall vara utmanande, stimulerande och lockande för barnen. I deras diskussioner framkommer det att de är många aspekter som spelar in i utformningen av miljöerna, men framförallt diskuterades barnens intressen och läroplanen. Samtliga chefer var eniga om att de vill att deras arbetslag skall arbeta mer med läroplanen och att den skall vara synlig i miljön. Inga-Britt, chef på förskolan Visslan, talade bland annat om att lärmiljön är av betydelse för barns lärande och menade att pedagoger i förskolan skall använda sig av läroplanen när de skapar lärmiljöerna. Detta för att medvetet arbeta mot målen i läroplanen. Hon sade att även om förskolan inte har mål att uppnå utan att sträva emot så bör ändå ett visst resultat av det man har valt att rikta in sig på uppnås. Hon menade att lärmiljöerna som är skapade utifrån läroplanen är viktiga verktyg i barnens lärprocesser. Charlie, chef på förskolan Kosmos, talade om det. Charlie har tillsammans med sina arbetslag samtalat mycket om hur de skall få en struktur i miljön utifrån läroplanen, de försöker utforma rummen efter läroplanen. Charlie menade att rummen då får en pedagogisk tanke. Det instämde även Lo, chef på förskolan Horisonten, om. Lo sade att läroplanen måste vara tydlig i miljön, så att den skall vara tydlig för pedagogerna. Nora, chef på förskolan Solvändan, sade att pedagogerna måste vara medvetna om att barnen samspekar med miljön och materialet.

Pedagogerna nämnde att chefen påtalar att läroplanen skall vara synlig i miljön. Bland annat sade Sofia på förskolan Solvändan att *”riktlinjerna finns där och hon är väldigt noga med att det skall vara utifrån läroplanen och att det skall synas i miljön vilken del i läroplanen som vi tar upp.”* Ärna på förskolan Horisonten sade *”vi har ju en väldigt drivande chef som berättar att vi har en läroplan som vi skall jobba utifrån. /.../ vår chef får oss verkligen att inse att lärmiljöerna är viktiga.”* Alla pedagoger var eniga om att läroplanens riktlinjer och den gemensamma reflektionen har påverkat dem i utformningen av miljöerna. Ungefär hälften av alla pedagoger sade att läroplanen har gjort dem mer medvetna om den pedagogiska miljön, med betoning på pedagogisk. De var alla eniga om att de använder läroplanen i utformningen av miljön. Pedagogerna på förskolan Visslan och Horisonten samtalade om att de utgår ifrån läroplanen för att skapa goda lärmiljöer som främja barnens utveckling. Det nämnde även pedagogerna på förskolorna Solvändan och Kosmos, de samtalade om att läroplanen blir synlig i miljön genom att de skapar så kallade *”målorienterade rum.”* De menade att de har rum som är utformande efter en eller flera målbeskrivningar från läroplanen, målbeskrivningarna är uppsatta intill rummen och passade rummet innehåll. De ansåg att rummets miljö och materialet skall stimulera lärandet mot en eller flera specifika målbeskrivningar. De sade också att dessa målbeskrivningar gjorde pedagogerna påmind och mer medvetna i sitt arbete mot läroplansdirektiven. Robin, pedagog på förskolan Kosmos, sade att de

genom att se målbeskrivningarna varje dag blir påmind om dem. Genom det arbetar pedagogerna mer medvetet mot målen. Sofia, pedagog på förskolan Solvändan, sade att *”man tänker utifrån läroplanen, /.../ den finns i miljön hela tiden, då hänger det inte enbart på oss att de skall få tillexempel språk, utan det finns en språkmiljö, en matematikmiljö och en teknikmiljö som de kan vara i.”* Pedagogerna på förskolan Horisonten samtalande om det, nedan följer ett exempel på en utsaga från deras samtal.

Ärna: Jaa alltså läroplanen är ju grunden i den dagliga verksamheten. Man tänker ju utifrån läroplanen.

Michele: Har man inte haft en läroplan så hade nog inte miljön sett likadan ut

Kim: Nää man tänker ju utifrån läroplanen när man skapar /.../ lärmiljöer

Michele: Vi försöker få in det, läroplanen alltså, så är det ju, det är ju vårt uppdrag så det kan vi ju inte ens tycka något om för det ska vi ju, så är det, that's it.

Om miljön är utformad på så vis att förskolans uppdrag utifrån läroplanens direktiv är synliga så gynnar det barnens utveckling inom de olika områdena. Genom att läroplanens målbeskrivningar finns utformade som en grund i miljö så finns de hela tiden närvarande och tillgängliga att utforska och barnens lärande stimuleras då.

Inga-Britt, chef på förskolan Visslan, sade *”man kan jobba tematiskt med ett mål och utifrån det skapa de pedagogiska lärmiljöerna, för det är ju liksom vårt uppdrag att komplettera hemmet. Då kan inte förskolan se ut som hemmet utan vi måste ju utmana barnen vidare.”* Hon sade att pedagogerna skall kombinera läroplansmålen med barns intresse, en inte alltid så enkelt uppgift enligt henne, men nödvändigt. Inga-Britt talade om att väva ihop de kommunala åtagandena med läroplansmålen så att de inte skiljs isär. Hon menade att de kommunala riktlinjerna, den statliga läroplanen och barnens intressen skall vävas ihop i verksamheten och utformningen av miljöerna. Hon sade att *”i grund och botten handlar det om uppdragsförståelse hos pedagogerna. /.../ Det är nog den viktigaste biten det. Det handlar om pedagogens egen förståelse över sin roll om hur man påverkar lärandet.”* Inga-Britt menar att pedagogen har en stor roll i om materialet och miljön är tillgänglig och tillåtande, och sade att *vi tänker ”ofta på materialet och så men vi måste tänka på den pedagogiska rollen också.”*

Sammanfattningsvis finner vi att chefer förhåller sig till sitt uppdrag om att ansvara för att det i förskolans miljö finns tillgång till material för barns utveckling och lärande, genom att de stödjer pedagogernas förståelse över hur viktigt materialet är i den pedagogiska miljön. Enligt läroplanen ansvarar också cheferna för att förskolans verksamhet bedrivs i enighet med strävansmålen, vi tolkar det som att cheferna utifrån det anser att pedagogerna uppdragsförståelse är viktig för att de skall kunna bedriva förskolans verksamhet utifrån läroplanen.

### **3.2.2 Leda, utveckla och skapa förutsättningar**

I läroplanen (Skolverket, 2010) står det att förskolechefen ansvarar för att miljöerna på förskolan utformas på ett sådant vis att barnen får vistas i bra miljöer med bra material för att främja barns utveckling och lärande. Chefen förväntas stödja och utveckla pedagogernas arbete på förskolan men de ansvarar ofta för flera förskolor och sade att tid är en bristvara. De ansåg dock att de hinner se mer än vad pedagogerna tror och de upplever att den tiden ändå är tillräcklig för att få insyn i hur pedagogerna arbetar med att utforma miljöerna. Inga-Britt, chef på förskolan Visslan, sade det ibland räcker med att gå igenom avdelningen för att bilda sig en uppfattning om hur pedagogerna arbetar

med miljön. Cheferna förväntar sig att pedagogerna arbetar aktivt med lärmiljöer utifrån läroplanen. Men Arja, pedagog på förskolan Kosmos, sade *”det är många chefer som är väldigt på med det här.”* Hon menade att cheferna påtalar att allt material skall vara tillgängligt för barnen och sade även *”men de jobbar inte i verksamheten så de vet ju inte så mycket.”* Vi tolkar det som att Arja anser att det är lätt för cheferna att ha en åsikt om materialets tillgänglighet när cheferna inte arbetar i den dagliga verksamheten med barnen. Inga-Britt, chef på förskolan Visslan, sade att:

Min roll de är ju att utmana och stimulera pedagogerna till att jobba vidare med lärmiljöer, att få dem att utgå ifrån /.../ barnens intressen och utifrån det skapa lärmiljöer. Samtidigt som vi har uppdrag (läroplanen). Min roll är ju liksom att ge pedagogerna förutsättningar.

Dessutom sade hon att hon försöker få pedagogerna att tänka bortom de klassiska frågorna om till exempel barngruppens storlek. Inga-Britt menar att hon försöker få dem att förstå att det handlar om pedagogernas roll, hur de organiserar sig för att ge barnen bästa möjliga utmaningar för utveckling och lärande. *”Min roll är som med barnen fast med pedagogerna. /.../ Mycket handlar om rädslor, man måste våga. /.../ Jag tänker så här vad är det värsta som kan hända?”* Hon sade att hon försöker förmedla den inställningen till pedagogerna, så att de skall våga prova. Lo, chef på förskolan Horisonten, sade om sin roll som chef är *”att vara den som funderar, ifrågasätter /.../ och får pedagogerna att tänka vidare.”* Lo menade att chefen och pedagoger tillsammans bestämmer och upplever sin roll om att bestämma som väldigt liten. Med det menade Lo att alla måste vara med i processen och att chefens roll är att handleda i den processen. Lo sade att *”de handlar ju mycket om pedagogerna som jobbar i arbetslaget, jag kan ju inte vara den som bestämmer, utan jag skall vara en samtalspartner.”* Även Charlie, chef på förskolan Kosmos, sade *”jag upplever att jag skall uppmuntra och stärka förskollärarna i att utforma och utveckla miljön.”*

Samtliga pedagoger var eniga om att de har frihet under ansvar. De menade att det är de som gör det vardagliga arbetet med att utforma miljöerna på förskolan. Men om chefen är kritisk till något så ifrågasätter denne det. Mirja, pedagog på förskolan Visslan, sade att *”chefen litar på oss men hon är delaktig. Om hon märker att något inte funkar så ifrågasätter hon det.”* Det ansåg också de andra pedagogerna. Här är ett exempel på en utsaga från samtalet med pedagogerna på förskolan Solvändan:

Lee: Hon skulle nog fråga ”hur tänker ni här?”. Inte bara kritisera utan fråga.

Sofia: Nej, hon är väldigt tillåtande och öppen, men intresserad. Hon sätter ganska stor tillit till oss, riktlinjerna har hon styrt upp men hur vi utformar det lämnar hon över till oss.

Det är chefens uppdrag att ge pedagogerna förutsättningar för att lyckas med att skapa goda lärmiljöer. Chefen skall uppmuntra och stärka pedagogerna men även göra dem medvetna om att kritisk granska de miljöer som finns på förskolan. Cheferna ansvarar också för att ge pedagogerna möjlighet till kompetensutveckling samt att tillhandahålla det material som krävs. Det är därför av vikt att chefen har en god kunskap om miljöns betydelse för barns utveckling och lärande. Det är även betydelsefullt att chefen har en god insikt i läroplanen och dess strävansmål, så att denne kan reflektera över dessa utifrån de didaktiska frågorna tillsammans med pedagogerna. Enligt Nora, chef på förskolan Solvändan, är det främst på reflektionstid tillsammans med pedagogerna som cheferna är med och utvärderar och utvecklar miljön. Lo, chef på förskolan Horisonten, sade:

Inomhusmiljön är någonting som vi försöker jobba med hela tiden, och förändrar. Vi tittar på, var leker barnen, vilka rum vill de vara i, vilka rum vill de inte vara i? Vad är det som gör det? Vad är de som händer i rummen?

Andra chefer sade även att de tillsammans med pedagogerna samtalar om miljön utifrån frågor som *"vad skall vi utveckla, hur gör vi för att komma vidare? samt vad vill vi uppmuntra i det här rummet? Vill vi uppmuntra skapande, ja men då gör vi en sådan miljö så får alla (barn) se det."* Informanterna lyfter olika sorters pedagogisk reflektion i sina diskussioner om att utforma den pedagogiska miljön. De samtalar om att pedagogisk dokumentation och pedagogiska reflektionsprotokoll är ett viktigt verktyg i att utvärdera och utveckla den pedagogiska lärmiljön. På förskolan Horisonten samtalade pedagogerna om att det ofta är miljöns utformning de återkommer till om de har problem i barngruppen. Ärna sade att chefen kan observera och fråga pedagogerna *"har ni tänkt på att er miljö inbjuder till si eller så."* Hon menar att chefen kan se med andra ögon och säger *"antingen ger chefen egna råd eller så erbjuds vi hjälp av exempelvis specialpedagog, vi blir även erbjuden att besöka andra förskolor för att få inspiration."* Hon sade också att:

Miljön kommer nog ofta in per automatik när vi kör de här lärandeprotokollen /.../. På avdelningsmöten reflekterar man ju över det och då kommer miljön in per automatik. När vi har haft en sådan stund (reflektionstid med pedagogiskdokumentation) så ser man ju varför de blir så och då är de ju ofta miljön som är en orsak till vad som sker. /.../ Det funkar inte här inne, vad är det som inte fungerar.

Lo, chef på förskolan Horisonten, sade att barnen blir delaktiga genom den pedagogiska dokumentationen som utgår ifrån barnens handlande och intressen. Det kan tolkas som att Lo menar att barnen blir delaktiga i miljöns utformning genom att pedagogerna dokumenterar vad barnen gör och vad de är intresserade av, och utifrån det utformar miljöerna. Nedan följer ett exempel på en utsaga från förskolan Solvändan där pedagogerna diskuterar om den pedagogiska dokumentationen som ett redskap i utformningen av miljön.

Sofia: Ja men i och med den här pedagogiska dokumentationen så får vi ju in läroplansmålen hela tiden.

Sofia: /.../ och jamen vi tänker ju, där har vi språk (pekar på ett rum), jamen det är ju utifrån läroplanen som vi bygger upp det.

Sam: Ja, vi tittar på vad det är de är intresserade av och hur de gör och vad gör de i det där rummet när vi gör den dokumentationen.

Även om inte frågan ställdes om vilka didaktiska överväganden pedagogerna gjorde i utformningen av miljöerna så blev de ändå tydligt i informanternas diskussioner. Exempelvis sade Sam, pedagog på förskolan Solvändan, *"man kollar ju hela tiden, /.../ vad är det de gör här, vad är det som de leker egentligen, behöver vi tillföra nått eller inte.* Och Alex, pedagog på förskolan Visslan, sade *man få hela tiden tänka, hur fungerar det här? vad skall vi göra här för att få det att fungera bättre?"* Den pedagogiska och didaktiska reflektionen samt dokumentationen är viktig i förskolan då det ger möjlighet att kritiskt granska sitt arbetssätt men det ger också möjlighet för cheferna att tillsammans med pedagogerna föra en diskussion om hur, vad varför, för vem?

Sammanfattningsvis uppfattar vi det som att chefen förhåller sig till sin ansvarsbeskrivning i läroplanen om att planera, utvärdera och utveckla verksamheten genom att kontinuerligt reflektera tillsammans med pedagogerna. Reflektion, utvärdering och utveckling verkar vara viktigt för att chefen därigenom skall kunna leda pedagogerna till att bedriva förskolans verksamhet med god kvalitet och att pedagogerna professionellt skall kunna genomföra sitt uppdrag.



## 4 Diskussion

Under denna rubrik diskuteras metoden som vi använt i vår studie samt det resultat vi redovisat.

### 4.1 Metoddiskussion

Metoden i vår undersökning var fokusgruppsamtal samt intervjuer. I bearbetningen av materialet framkom att vissa pedagoger pratade mer än andra. Vi kan ha fått ett annat resultat om vi endast gjort enskilda intervjuer, dock ansåg vi att de fanns många fördelar med fokusgruppsintervjuerna, dessa fördelar övervägde till att välja denna som metod. Det var inte helt enkelt att finna informanter utifrån de urvalskriterier vi hade. Delvis berodde det på att vi själva varit verksamma som vikarier på flera förskolor men också på grund av att det var många nyanställda chefer inom kommunens förskolor. Anledningen till att ett urvalskriterium för oss var att inte intervju nyanställda chefer berodde på att vi ville att chefer och pedagoger skulle ha en arbetshistoria med varandra. Vi ansåg att det för oss inte var relevant att intervju en ny chef som ännu inte hunnit bekanta sig med sina arbetslag och heller inte hunnit utarbetat miljöerna tillsammans med dem, bland annat på grund av att vi genom intervjuerna undersökt hur chefer leder pedagoger i arbetet med utformalärmiljöer.

Trots att flera informanter lämnade återbud till att delta i vår undersökning så gjorde vi, under bearbetningen och analysen av det insamlade materialet, bedömningen att våra intervjuer skulle ge vår studie ett trovärdigt resultat. Dock kan vi inte utifrån vår målgrupp göra en generalisering över hur det ser ut i hela landet.

En aspekt som kan ha påverkat vårt resultat är att undersökningen gjordes tidigt på terminen när inskolningar fortfarande pågick och pedagogerna ännu inte hunnit arbeta så mycket med miljöerna på förskolan. Vi är också medvetna om att våra förkunskaper om undersökningens ämne kan ha påverkat våra formuleringar av frågorna som i sin tur kan ha påverkat informanternas diskussioner och sedermera vårt resultat.

### 4.2 Resultatdiskussion

Under denna rubrik diskuteras det resultat vi redovisat i relation till den teoretiska bakgrunden.

#### 4.2.1 Pedagogiska miljöer och didaktiska val

Enligt Wahlberg (2015) handlar läroplansteori om att välja ut faktorer som samhälleligt anses betydelsefulla att ha kunskap om, dessa faktorer omformas på politisk nivå så att de blir möjliga att återskapa inom utbildningsväsenden, om exempelvis i läroplanen för förskolan (Skolverket, 2010). Läroplanen innehåller utbildningsdirektiv att sträva mot för att nå ett gott utbildningsresultat inom givna områden. I vår studie av pedagoger och chefers uppfattningar av sitt uppdrag samt av läroplanen som styrdokument så framgår det att den grund för lärande som läggs i förskolan syftar till att främja lusten till det livslånga lärandet och skall på sikt utveckla barnen till självständiga demokratiska samhällsmedborgare. I läroplanens skrivningar framgår det att *”Miljön skall vara öppen, innehållsrik och inbjudande. Verksamheten skall främja leken, kreativiteten och det lustfyllda lärandet”* (s.9). För att lägga grunden till lärandet i förskolan så är

centrala begrepp för pedagogerna att beakta när de utformar lärandemiljöer exempelvis samspel, tillit till sig egen förmåga, barns möjlighet att påverka och ha inflytande, intresseväckande och stimulerande material. Resultatet visar att det är något som pedagoger och chefer förhåller sig till. Utifrån informanternas tolkningar av miljöns betydelse så kan vi finna många likheter såväl som skillnader. I resultatet blir det synligt att informanterna har olika tolkningar, kunskap och förståelse avseende läroplanens riktlinjer om att skapa en god miljö för barns lek och lärande. Men vi kan också finna likheter i informanternas svar i enighet med den tidigare forskning som vi redovisat. Informanterna säger bland annat, i likhet med Pramling Samuelsson och Sheridan (1999), att miljöerna skall vara till för barnen, på ett sådant sätt att barns lek, utveckling och lärande främjas.

#### **4.2.2 Barns intresse, lek och samspel**

På politisk nivå har det i läroplanen (Skolverket, 2010) skrivits fram att förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar sin nyfikenhet och lust för att leka och lära. Enligt läroplanen ansvarar pedagogerna för att erbjuda en god miljö för barnen på förskolan som främjar detta. Resultatet visar att det är av vikt att miljön på förskolan skall vara utmanande och intresseväckande, det kan kopplas till läroplanens skrivningar om att förskolans miljö skall vara utformad på ett sådant sätt att barnen inspireras till att utforska omvärlden. Miljön skall också utmana och locka barnen till lek, samspel och aktivitet, det är några centrala begrepp för pedagogerna att ta hänsyn till när de utformar miljöerna.

Björklid (2005) skriver att leken och lärandet inte kan skiljas åt i barns värld. Kragh-Müller, T (2012) skriver i enighet med Björklid (2005) att leken ses som ett redskap till barns lärande. Men Kragh-Müller, T (2012) skriver också att barn inte leker för att de skall lära sig något särskilt men att de genom leken i sig ändå lär något. Resultatet visar också att miljöerna på förskolan behöver vara lustfyllda för barnen och i relation till läroplanens formuleringar kan det förstås som att miljön skall främja lärandet på ett positivt sätt. Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) och Nordin-Hultman (2004) skriver att miljöerna sänder signaler till barnen om vad som förväntas ske. Det kan tolkas som att miljön på förskolan skall vara utformad så att barnen blir intresserade av den och finner den meningsfull att utforska så att deras lärande stimuleras. I resultatet framkommer det att om miljöerna inte är tillräckligt intressanta och utmanande för barnen så kan det påverka barnen negativt genom att det blir mycket spring. Nordin-Hultman (2004) menar att om barnen inte finner miljöerna intressanta och meningsfulla så tappar barnen intresset att utforska den. Resultatet visar även att pedagogerna behöver se till barnens behov när de utformar miljöerna, de menade bland annat att det inte är barnen som skall anpassa sig utan de är miljön som skall anpassas efter barnen, det gäller såväl barngruppens behov som det enskilda barnets behov.

Björklid (2005) skriver att barnen utvecklas socialt och intellektuellt genom leken. Även Strandberg (2006) skriver att barn lär i sociala sammanhang. Det kan också läsas i läroplanen för förskolan där det står att barn erövrar kunskap bland annat genom lek och sociala samspel. Edwards et al. (2014) anser att en inbjudande miljö lockar till samspel mellan barn. Det framkommer också i resultatet, ett didaktiskt övervägande som pedagogerna gjorde var att de byggde upp mindre miljöer som främjar dialogen mellan individer. I pedagogernas didaktiska överväganden anser de att dialog är en

betydelsefull aspekt i utformningen av en intresseväckande miljö, eftersom de menar att miljön kan påverka samspel mellan individer. Det är därför av vikt att pedagogerna reflekterar över hur utformningen av miljön kan stödja barns utveckling och lärande. Om pedagogerna erbjuder miljöer som möjliggör att barn kan leka och samtala i mindre grupperingar så främjar det dialog och samspel mellan barnen.

Enligt läroplanen skall förskolan främja det lustfyllda lärandet, det kan, genom den teoretiska bakgrunden och i relation till redovisningen av resultatet, förstås som att barn på förskolan skall ges möjlighet att vara nyfikna och intresserade och samspela med kamrater och pedagoger och där igenom lära och utvecklas. Med denna bakgrund blir det också synligt hur viktig leken är för barns lärande och utveckling. Det är därför av betydelse att förskolan har miljöer som främjar detta. Men för att barnen skall ges den möjligheten så anser vi att det krävs att miljön passar alla barn. Vilket inte är en helt enkelt uppgift, då alla barn är olika och har olika behov.

#### **4.2.3 Barnens delaktighet och inflytande**

På politisk nivå har det i läroplanen (Skolverket, 2010) skrivits fram att förskolans verksamhet skall lägga grunden för att barn förstår vad demokrati är. Enligt läroplanen skall barns intressen och behov ligga till grund för hur miljön på förskolan utformas. Förskolan skall sträva efter att barnen får öva sig i att uttrycka sina tankar och åsikter och genom det uppleva att de har möjlighet att påverka sin situation. Därigenom skall barnens tillit till sig själv som individer stärkas och på sikt skall det bidra till att barnen blir demokratiska samhällsmedborgare. Utifrån dessa formuleringar blir det således viktigt för pedagogerna att beakta barns påverkansmöjligheter i utformningen av miljön. Pedagogerna behöver exempelvis ta hänsyn till centrala begrepp så som barns delaktighet och inflytande, barns intresse och behov samt barns självständighet och självtillit.

För att barnens lärande skall stimuleras anser Pramling Samuelsson och Sheridan, (1999), Nordin-Hultman (2004), Björklid (2005) samt Isbell (2012) att den pedagogiska inomhusmiljön bör vara utformad på ett sådant sätt som intresserar barnen och håller dem intresserade. I läroplanen är budskapet att barnens intressen bör ligga till grund för miljöns utformning. Resultatet visar att pedagogerna gör didaktiska överväganden när de utformar miljöerna, ett av dessa överväganden är att göra barnen delaktiga genom att de observerar vad barnen är intresserade av och utgår ifrån det när de skapar miljöer. Det kan kopplas till läroplanen, som syftar till att pedagogerna skall tillämpa demokrati i förskolan så att barnen har möjlighet att uppleva det, bland annat på så sätt att barn har delaktighet och inflytande i förskolans verksamhet. Enligt Skolinspektionen (2012) är arbetet med förskolans miljöer en viktig del i arbetet med barns delaktighet och inflytande, det utifrån hur miljöerna utformas gemensamt av barn och pedagoger. Pramling Samuelsson och Sheridan (1999) skriver att det är av betydelse att barnen får vara delaktiga i sitt eget lärande. Det är därför betydelsefullt att barnen aktivt får delta i utformningen av den fysiska miljön, att de gemensamt, tillsammans med andra barn och vuxna, tar beslut gällande miljöns utformning. Björklid (2005) skriver att det är viktigt att barnen skall bli delaktiga i förändringar som görs i förskolans miljö för att de skall känna ansvar för den. Hon menar att det krävs att pedagogerna lyssnar på barnens synpunkter och tar till sig dessa. Även Strandberg (2006) skriver om det, enligt honom är det nödvändigt att barnen får vara med i processen att förändra miljöerna på

förskolan. Han menar att om barnen inte är med i dessa förändringar så vet inte barnen hur de skall förhålla sig till ”den nya miljön”. Enligt Strandberg behöver barnen vara delaktiga i förändringarna för att de skall förstå varför miljöerna ändras och hur det går till. Det kan kopplas till resultatet, där det framkom att samtliga chefer var eniga om att pedagogerna är duktiga på att göra barnen delaktiga genom att observera vad barnen är intresserade av och utgår ifrån det när de skapar miljöer. Men det framkom också att pedagogerna behöver bli bättre på att ha med barnen i själva processen, genom att ge dem inflytande i att utforma miljöerna. Det kan sättas i relation till läroplanens skrivningar om att alla barn har rätt till reellt inflytande och därigenom direkt påverka sin situation. Enligt Westlund (2010) kan barns valmöjligheter ses som en introduktion till att de skall förstå vad demokrati är. Författaren skriver också att samtal med barn är viktiga för att barnens åsikter skall bli synliga och att de där igenom får möjlighet att påverka situationen. Westlunds resonemang kan kopplas till läroplanens strävansmål om vikten att verka för barnens förmåga och vilja att utöva inflytande i förskolan. Utifrån läroplanen verkar det viktigt att främja barnens självtillit så att barnen ges möjlighet att utvecklas till starka individer som tror på sig själva.

Enligt läroplanen skall förskolan erbjuda barnen möjligheter att ha delaktighet och inflytande som skall främja barnens tro till sin egen förmåga. Det kan med bakgrund mot litteratur och forskning i relation till resultatets redovisning således förstås som att barn på förskolan ges möjlighet att göra sina åsikter hörda och att det är av vikt att barnen blir involverade i processen. Genom att dels vara delaktig men också ha inflytande och därigenom direkt kunna påverka sin situation. Resultatet visar å ena sidan att pedagogerna verkar medvetna om att barnen skall ges inflytande genom att de får uttrycka sina åsikter och göras delaktiga i processen med att utforma miljöerna. Men å andra sidan framkommer det även i resultatet att pedagogerna behöver bli bättre på detta. Utifrån våra anteckningar från samtalet på förskolan Horisonten framkommer det att pedagogerna sade att våra frågor om barns delaktighet och inflytande i miljön väckte tankar och reflektioner över hur de involverar barnen. De sade även att de härnäst skall arbeta mer medvetet med barns inflytande, dels genom samtal och frågor men också att låta barnen vara aktiva i processen. Vi anser att det är av stor vikt att göra barnen aktiva i processen genom till exempel samtal, så att de förstår att det är de själva som varit med och påverkat en förändring. För att barnen skall förstå det anser vi att det inte räcker med att observera barnen och göra förändringar därefter. Vi menar att barnen då inte förstår att det är en konkret handling efter deras intresse. Däremot kan pedagogerna fånga upp något som barnen ger uttryck för, men då är det av vikt att de låter barnen aktivt utveckla det vidare.

#### **4.2.4 En självständig miljö**

På politisk nivå har det i läroplanen (Skolverket, 2010) skrivits fram att förskolechefen ansvarar för att barnen i förskolan erbjuds bra material som stimulerar barnens utveckling och lärande. Förskolans uppdrag är att varje barn skall ges möjlighet att forma, konstruera och nyttja olika material. Genom det skall barnens förmåga att konstruera och skapa främjas. Centrala begrepp för pedagogerna att beakta när de utformar miljöerna på förskolan är stimulerande material, föränderligt material, laborerande material etc.

Pramling Samuelsson och Sheridan (1999), Nordin-Hultman (2004), Björklid (2005) och Strandberg (2006) skriver om materialets betydelse i utformningen av miljön på

förskolan. De menar att det skall finnas en mångfald av material som är tillgängligt för barnen att själva ta. Strandberg (2006) skriver att miljön på förskolan skall vara utformad på så vis att barnen kan ta egna initiativ. Han nämner även att det viktiga i förskolans miljö inte är vilket material som finns utan vilken tillgång barnen har till det. Även Strong-Wilson och Ellis (2007) skriver att barnen själva skall kunna nå det material de vill använda genom att det skall vara placerat lågt på hyllorna och se inbjudande ut. Åberg och Taguchi (2012) anser att material på förskolan skall vara tillgängligt för barnen, på barns nivåer så att de själva kan ta när lust för skapande finns. De skriver att det tillgängliga materialet kan skapa en naturlig lust att utforska här och nu. Det visar att barns självständighet är en viktig faktor att beakta i utformandet av verksamheten. Även Edwards et al. (2014) anser att det tillgängliga och lockande materialet främjar barns lärande. Resultatet visade dock meningsskiljaktigheter i informanternas tolkningar gällande tillgängligheten av materialet på förskolan. Pedagogerna på förskolan Kosmos ansåg att om materialet ständigt finns tillgängligt för barnen så tar det bort den naturliga nyfikenheten till materialet. De menade att om barnen får be om materialet bidrar det till en känsla av att materialet är speciellt. Det kan också innebära att när pedagogerna på eget initiativ plockar fram något spännande material från förrådet så menar de att barnen får en överraskning vilket de anser bidrar till ett lustfyllt användande av materialet. Enligt Nordin-Hultman (2004) och Strandberg (2006) så krävs det dock att barnen har tillgång till en mångfald av material på barns nivå för att det skall kunna utforska, upptäcka och lära i förskolan. De menar att barnens utforskande blir begränsat om de inte får tillgång till materialet, om materialet är inlåst eller placerat högt upp.

Resultatet visar att tillåtande miljöer är en förutsättning för att materialet skall vara tillgängligt för barnen. Det framkommer att pedagogerna anser att miljön automatiskt inte blir tillåtande bara för att materialet finns tillgängligt på barnens nivå. Det behöver enligt dem även finnas tillåtande pedagoger som har förtroende till barnens förmågor och låter dem använda materialet som de vill i sina lekar. Pedagogernas tillåtande förhållningssätt, som framkom i resultatet, är enligt informanterna nödvändigt för att det skall bli en tillgänglig miljö. Det var en intressant aspekt som vi tidigare inte reflekterat över. Det kan dock kopplas till att pedagogerna har gjort tolkningar och didaktiska överväganden om läroplanens skrivningar att det verkar viktigt att barnen skall ha möjlighet till att ta egna initiativ som bidrar till att barnens tillit till sin egen förmåga gynnas.

Materialet på förskolan kan delas in i olika kategorier. Bland annat skriver Trageton (1995) och Nordin-Hultman (2004) att det skall finnas stimulerande material på förskolan. Enligt Nordin-Hultman kan det materialet locka barnen till att vara kreativa och skapa. Det kan vi återfinna i resultatet, som visar att stimulerande material inte är så förutsägbart utan det stimulerar barnens kreativitet och tänkande, det utmanar barnen att utforska, testa och laborera, och det är därför av vikt att det finns tillgängligt för barnen på förskolorna. Canning (2013) framhåller att miljöer som främjar barnens kreativa tänkande skapar förutsättningar för att barnen skall utforska och utvecklas. Enligt Edwards et al. (2014) behöver barnen få tillgång till en stimulerande miljö med rikt material då det gynnar barnens vilja att skapa. Läroplanens formuleringar visar att alla barn på förskolan skall ges möjlighet att skapa och kommunicera med hjälp av olika uttrycksformer. Det är även något som Björklid (2005) framhåller och menar att barn upptäcker och utforskar miljön med alla sina sinnen. Det innebär bland annat att barnen

skall ges möjlighet att nyttja olika material, forma och konstruera. Nordin-Hultman (2004) skriver också om sådant som hon kallar för smutsigt och signalstarkt material som hör till det stimulerande materialet. Hon anser att sådant material sällan förekommer på barnens nivå i de svenska förskolorna. I resultatet framkommer det att det smutsiga materialet i huvudsak var placerat otillgängligt för barnen, det var endast en förskola som hade allt material på barnens nivå. Det som begränsade de övriga förskolorna till att inte ha allt material tillgängligt för barnen var att det smutsiga materialet ofta bidrog till extra arbete för pedagogerna. Enligt läroplanen skall också förskolans verksamhet främja barnens bild om sig själv som skapande individer. I resultatet framkommer det att några pedagoger anser att barnen måste få möblera om i materialet och låta materialet röra på sig för att de skall få använda sitt eget perspektiv i sina lekar. Det belyser Isbell (2012), hon skriver om sådant som hon kallar för *"löst material"*, som bland annat består av filtar, kuddar, små stolar och bord som barnen kan flytta runt och bygga lekmiljöer av. Författaren skriver också att det för barns lek och utveckling är viktigt att miljön inte blir statisk utan föränderlig utifrån barns behov och intressen. Det kan kopplas till det som står i läroplanen om att barnen erövrar kunskap genom lek, då verkar det viktigt att barnen ges möjlighet att röra sig fritt i sina lekar och med hjälp av materialet konstruera sina lekmiljöer.

I läroplanen framgår det att förskolan skall erbjuda barnen en trygg miljö. Det kan kopplas till resultatet när materialens tillgänglighet redovisas. Där framkommer det att ett didaktiskt övervägande som pedagogerna gjort begränsade att visst material inte fanns tillgängligt på förskolorna på grund av att det skulle vara en trygg miljö för barnen. Det som begränsade tillgängligheten var dels pedagogernas rädslor för att materialet skulle kunna skada barnen men också att det kunde bidra till merarbete för pedagogerna. Vi ställer oss kritiska till läroplanens formuleringar om materialet i förskolan, detta med bakgrund mot litteratur och forskning som belyser vikten av tillgängligt och stimulerande material. I läroplanen skrivs det å ena sidan inget om att materialet skall finnas tillgängligt på barns nivå men å andra sidan står det att förskolans verksamhet skall utformas på ett sådant sätt att barnens självständighet gynnas. I dessa formuleringar, och avsaknaden av formuleringar, blir det tydligt att det är upp till pedagogerna att själva tolka och staka ut vägen.

#### **4.2.5 Stödja, leda och utveckla**

På politisk nivå har det i läroplanen (Skolverket, 2010) skrivits fram att all personal som arbetar i förskolan ansvarar för att verksamheten bedrivs i enighet med strävandemålen. *"Alla som arbetar i förskolan ska följa de normer och värden som anges i förskolans läroplan och bidra till att förskolans uppdrag genomförs"* (s.9). Det skrivs dock fram att det är förskolechefen som bär det yttersta ansvaret för att verksamheten bedrivs i enighet med målen. Chefen skall bland annat se till att förskolans lärmiljöer utformas så att alla barn får tillgång till bra miljöer samt att pedagogerna ges den kompetensutveckling som krävs för att de skall kunna genomföra sitt uppdrag på ett professionellt sätt. Riddarsporre (2010) menar att en bra ledare är en av de viktigaste faktorerna för att uppnå god kvalitet i förskolans verksamhet. Hon skriver även att det i läroplanen inte beskrivs hur pedagoger och chefer skall arbeta med de strävandemålen, och menar att ansvaret ligger på dem att själva staka ut vägen.

Resultatet visar att samtliga chefer var eniga om att pedagogerna aktivt skall arbeta med läroplanen när de utformar miljöerna och på så vis göra den synlig i miljön. Resultatet visar också att samtliga pedagoger var överens om att deras chefer påtalar detta. Det framkom också att det är pedagogerna på de olika förskolorna som gör det vardagliga arbetet med att utforma miljöerna på förskolan. De upplevde att de har frihet under ansvar, men att cheferna ställde ledande och kritiska frågor av didaktisk karaktär om de ansåg att pedagogerna behövde utveckla något i miljöerna. I läroplanens formuleringar framkommer det att förskolechefen ansvarar för att planera och följa upp, utvärdera och utveckla förskolans verksamhet samt att kvalitetsarbetet genomförs under medverkan av pedagoger. Det kan kopplas till resultatet där det framkom att cheferna främst stödjer pedagogerna i sitt arbete med att utforma miljöerna i samband med gemensam reflektion.

Cheferna upplever att deras uppgift är att ge pedagogerna förutsättningar för att lyckas med sitt uppdrag genom att stödja och leda dem. I resultatet framkommer det också att pedagogerna utifrån den gemensamma reflektionen arbetar mer medvetet med att synliggöra läroplanen i miljön och har utifrån det skapat så kallade målorienterade rum. Dessa målorienterade rum syftar till att barnen ges möjlighet till att utforska de olika ämnesområdena i läroplanens strävansmål. I läroplanen uttrycks att det är förskolechefen som bär det yttersta ansvaret för att förskolans verksamhet bedrivs i enighet med läroplanens riktlinjer. Det kan kopplas till resultatet som visar att det i grund och botten handlar om pedagogernas uppdragsförståelse för att de skall kunna bedriva förskolans verksamhet i enighet med läroplansmålen. Av läroplanen framgår det bland annat att *”förskolan skall komplettera hemmet genom att skapa bästa möjliga förutsättningar för att varje barn skall kunna utvecklas rikt och mångsidigt”* (Skolverket, 2010, s.13). Det framkommer i resultatet att det kan tolkas på olika sätt. En tolkning i resultatet är att förskolan skall komplettera hemmet och erbjuda barnen möjligheter som de inte ges hemma, då det främjar barnens mångsidiga utveckling. Medan en annan tolkning är att förskolan ersätter hemmet, bland annat ansåg några pedagoger att förskolan egentligen är barnens hem. Därför ville de skapa en hemlik miljö på förskolan. Det är ett didaktiskt val som pedagogerna gör, då de anser att förskolans miljö blir trygg om den efterliknar hemmet. Det kan kopplas till Nordin-Hultman (2004), vars avhandling förvisso är elva år gammal som vi å ena sidan kan ställa oss kritisk såtillvida att mycket kan ha ändrats i förskolorna på elva år, men hon skriver att förskolans miljö historiskt sätt skulle efterlika hemmet. Hon menar att denna föreställning fortfarande lever kvar på vissa förskolor, vilket resultatet å andra sidan visar. Det kan knytas an till formuleringen i läroplanen som menar att förskolan skall präglas av en trygg miljö och omsorg.

I resultatet framkommer det att informanterna gör olika tolkningar utifrån läroplanens mål. I dessa formuleringar framkommer det också att en förutsättning för att förskolan skall kunna främja barns lärande är en aktiv diskussion i arbetslaget. Det kan vi koppla till Riddarsporre (2010) som anser att det är upp till de som arbetar inom förskolan att själva staka ut vägen mot målen i läroplanen. Enligt författaren utgör en bra ledare en av de viktigaste faktorerna för att åstadkomma en god kvalitet i förskolans verksamhet. Vi anser att förskolechefen, som bär det yttersta ansvaret, behöver ha god kunskap om miljöns betydelse för barns utveckling och lärande. Det för att dels få pedagogerna att förstå vikten av att arbeta med förskolans pedagogiska miljöer och dels leda dem vidare i det arbetet. Enligt Skolinspektionen (2012) behöver mer än hälften av alla förskolor

arbete med att förankra den reviderade läroplanen genom att dels arbeta med förskolans lärmiljöer. Bland annat på så vis att miljöerna skall vara tillgängliga för barnen, på barns nivå.

Resultatet visar att chefer har påverkat pedagoger att arbeta med läroplanen i miljön genom att dels utforma målorienterade rum. Men för att dessa rum skall bidra till det som pedagogerna vill, exempelvis om pedagogerna skapar ett rum som skall främja barns lärande i språk, så anser vi att det inte endast räcker med att göra ett didaktiskt övervägande om att skapa ett språkrum för att barnen skall främjas inom området. Vi menar att det även krävs att pedagogerna gör didaktiska överväganden om vad som behövs för att det skall uppnås. Exempelvis behöver pedagogerna fundera över VAD skall läras, HUR skall det läras, VARFÖR skall det läras. Det måste således anpassas till VEM som skall lära. Det visar att pedagogerna behöver förhålla sig till det som på politisk nivå har skrivits fram i läroplanen, pedagogernas egna tolkningar utav dessa skrivningar såväl som de didaktiska överväganden som krävs för att iscensätta dessa. För att pedagogerna skall kunna erbjuda barnen lärmiljöer av god kvalitet så anser vi att de behöver läsa in sig på olika policydokument såväl som aktuell forskning och att de gemensamt i arbetslaget komma fram till hur miljön bör utformas utifrån dessa aspekter samt utifrån barns påverkansmöjligheter. Om pedagogerna skall kunna genomföra detta så krävs det dock en drivande chef som leder arbetet och erbjuder pedagogerna kompetensutveckling.

#### 4.3 Sammanfattande slutord

Sammanfattningsvis kan vi se att pedagoger och chefer tolkar läroplanens skrivningar dels på olika sätt men det finns även många gemensamma nämnare i informanternas tolkningar. Vi anser att den pedagogiska miljön i sig inte är speciellt framskriven i läroplanen men att det genom andra formuleringar kan göras tolkningar som påverkar inomhusmiljöns utformning. Många av informanterna ansåg att miljön har stor betydelse för barns lek, lärande och utveckling. Det var dock inte alla överens om. Å ena sidan ansåg somliga informanter att trygga pedagoger var den viktigaste aspekten för barns utveckling och lärande medan de å andra sidan även framhöll miljöns betydelse. På så vis att miljön kan bidra till att barn ges möjlighet att utforska och upptäcka när lusten finns och därigenom stimuleras i sitt lärande. Vi anser att det ena inte kan utesluta det andra. Vi menar att pedagogerna självklart har en betydelsefull roll i barnens utveckling och lärande men att miljön kan vara en stor bidragande faktor till att barnen ges de bästa möjliga förutsättningar för att stimuleras och lära. Vi anser att en bra miljö, som skapats utifrån läroplanens skrivningar, barns behov, intresse och åsikter kan bidra till att en ”pedagog” ständigt finns närvarande.

Den mest grundläggande faktorn som påverkade pedagogerna när de utformar miljöerna är barnens intresse. Genom att de utgick ifrån barnens intresse hade barnen, indirekt, delaktighet i miljöns utformning. Samtliga informanter var dock eniga om att de behöver bli bättre på att ge barnen inflytande. Vilket är viktigt att beakta när pedagoger utformar miljöerna, det för att barnens självständighet och självförtroende skall främjas. Vi anser att om barnens tilltro på sig själv som individ skall kunna utvecklas så måste barnen få känna att de kan själva.



Materialet har en stor betydelse i miljöns utformning och vi anser att det är materialet som skapar miljöerna. Om barnen skall kunna vara självständiga i miljöerna och utveckla tron på sig själva så krävs det därför att det är tillgängliga och tillåtande miljöer. Dock förstår vi att det inte alltid är helt enkelt då barns behov ser så olika ut. En del barn kan ha behov av en mer styrande struktur i miljön, då det kan bli rörigt för barnen om det finns mycket material tillgängligt som ger barnen många intryck. Å andra sidan finns det barn som är självständiga och som behöver ges ansvar i miljön och samtidigt visar vårt resultat att informanterna anser att barn klarar mer än vad man tror bara de görs delaktiga i processen. Det kan bland annat ske genom att låta barnen påverka men också genom att pedagogerna tydligt introducerar materialet och miljöerna. Vi anser även att många hinder som begränsar tillgängligheten i miljön kan övervinnas genom att pröva sig fram och se bortom begränsningarna. Tillgänglighet av materialet är av stor betydelse för att barnen skall ges möjlighet att utforska, upptäcka och lära, dels individuellt men också i samspel med varandra.

Vi anser att resultatet av undersökningen kan bidra till nya reflektioner om miljöns betydelse för barns lek, utveckling och lärande som förhoppningsvis kan bidra till eftertänksamhet och diskussion i förskolans verksamhet.

### **Förslag till fortsatt forskning**

Som förslag till fortsatt forskning anser vi att det skulle vara intressant att göra en liknande studie som vår men i större omfattning, med fler deltagare från olika delar av Sverige. Det för att det skulle ge en mer generell bild av hur det ser ut i landet. Det skulle även vara intressant att närmare undersöka hur chefens ledarskap påverkar pedagogernas arbete med att utforma miljöerna på förskolan, genom att mer ingående granska fler förskolor ur ett och samma rektorsområde. Dessutom anser vi att det skulle vara intressant att göra en komparativ studie om hur pedagoger arbetar med att utforma miljöer på småbarnsavdelningar.

# Litteraturförteckning

Arnér, E. (2009). *Barns inflytande i förskolan: en fråga om demokrati*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Bjervås, L. (2003). Det kompetenta barnet. I E. Johansson & I. Pramling Samuelsson (Red.), *Förskola: barns första skola!* (s. 55-80). Lund: Studentlitteratur.

Björklid, P. (2005). *Lärande och fysisk miljö: en kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Canning, N. (2013). "Where's the Bear? Over There!"--Creative Thinking and Imagination in Den Making. *Early Child Development And Care*, 183(8), 1042-1053.

Dalen, M. (2008). *Intervju som metod*. InterGraf AB: Malmö.

de Jong, M. (2010). Förskolans fysiska miljö. I B. Riddarsporre & S. Persson (Red.), *Utbildningsvetenskap för förskolan* (s. 253-274). Stockholm: Natur & Kultur.

Engdahl, K. (2014). *Förskolegården en pedagogisk miljö för barns möten, delaktighet och inflytande*. Diss. Umeå : Umeå universitet, 2014. Umeå.

Edwards, C. P., Cline, K., Gandini, L., Giacomelli, A., Giovannini, D., & Galardini, A. (2014). Books, Stories, and the Imagination at "The Nursery Rhyme": A Qualitative Case Study of a Preschool Learning Environment in Pistoia, Italy. *Journal Of Research In Childhood Education*, 28(1), 18.

Englund, T. (1994). *Samhällsorientering och medborgarfostran i svensk skola under 1900-talet*. Uppsala: Pedagogiska institutionen, Uppsala Universitet.

Eriksson Bergström, S. (2013). *Rum, barn och pedagoger: [Elektronisk resurs] om möjligheter och begränsningar i förskolans fysiska miljö*. Diss. Umeå : Umeå universitet.

Gedin, M. & Sjöblom, Y. (1995). *Från Frøbels gåvor till Reggios regnbåge: [om alternativ före skolan]*. (1. uppl.) Stockholm: Bonnier utbildning.

Isbell, R. (2012). Inledning av en väl fungerande lek- och lärmiljö i förskolan. I G. Kragh-Müller., E. Ørsted Andersen & L. Veje Hvitved (Red.), *Goda lärmiljöer för barn* (s. 81-99). Studentlitteratur AB: Lund.

Kennedy, B. (1999). *Glasfåglar i molnen: om temaarbete och dokumentation ur en praktikers perspektiv*. Stockholm: HLS.

Kragh-Müller, G. (2012). Ögat hoppar över muren- om pedagogiken i Reggio Emilia. I G. [Kragh-Müller](#), E. [Ørsted Andersen](#) & L. [Veje Hvitved](#) (Red.), *Goda lärmiljöer för barn* (s. 39-50). Studentlitteratur AB: Lund.

- Kragh-Müller, T (2012). Fri lek och lärande. I G. [Kragh-Müller](#), E. [Ørsted Andersen](#) & L. [Veje Hvitved](#) (Red.), *Goda lärmiljöer för barn* (s. 17-36). Studentlitteratur AB: Lund.
- Linde, G. (2000). *Det ska ni veta!: en introduktion till läroplansteori*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundgren, U. P. (1979). *Att organisera omvärlden: En introduktion till läroplansteori*. Stockholm: Liber.
- Martin Korpi, B. (2006). *Förskolan i politiken: om intentioner och beslut bakom den svenska förskolans framväxt*. Stockholm: Utbildnings- och kulturdepartementet, Regeringskansliet.
- Nordin-Hultman, E. (2004). *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande*. Stockholm: Liber.
- Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (1999) *Lärandets grogrund*. Studentlitteratur: Lund.
- Riddarporre, B. (2010). Ledarskap i förskolan. I B. Riddarporre & S. Persson (Red.), *Utbildningsvetenskap för förskolan* (s. 211-227). Stockholm: Natur & Kultur.
- Sahimi, N. N. (2012). Preschool Children Preferences on Their School Environment. *Procedia - Social And Behavioral Sciences*, 42(ASEAN Conference on Environment-Behaviour Studies (AcE-Bs), Riverside Majestic Hotel, 7- 8 July 2010, Kuching, Sarawak, Malaysia), 55-62.
- Pramling Samuelsson, I., Sheridan, S., & Williams, P. (2006). Five Preschool Curricula--Comparative Perspective. *International Journal of Early Childhood*, 38(1), 11-30.
- Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. (Ny, rev. utg.). Stockholm: Skolverket.
- Strandberg, L. (2006). *Vygotskij i praktiken: bland plugghästar och fusklappar*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Strong-Wilson, T., & Ellis, J. (2007). Children and Place: Reggio Emilia's Environment as Third Teacher. *Theory Into Practice*, 46(1), 40-47.
- Skolinspektionen (2012). *Förskola, före skola - lärande och bärande [Elektronisk resurs]: kvalitetsgranskningsrapport om förskolans arbete med det förstärkta pedagogiska uppdraget*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Trageton, A. (1996). *Lek med material: konstruktionslek och barns utveckling*. (1. uppl.) Stockholm: Runa.
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. (4., [omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

- Utbildningsdepartementet (2010). *Förskola i utveckling [Elektronisk resurs]: bakgrund till ändringar i förskolans läroplan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Vallberg Roth, A. (2011). *De yngre barnens läroplanshistoria: didaktik, dokumentation och bedömning i förskola*. (2., [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet (2015). *Codex - regler och riktlinjer för forskning*. Senast uppdaterad: 2015-10-19. Hämtad 2015-12-07 från <http://codex.vr.se/>
- Vuorisalo, M., Rutanen, N., & Raittila, R. (2015). Constructing Relational Space in Early Childhood Education. *Early Years: An International Journal Of Research And Development*, 35(1), 67-79.
- Wahlström, N. (2015). *Läroplansteori och didaktik*. (1. uppl.) Malmö: Gleerup.
- Wallin, K. (1996). *Reggio Emilia och de hundra språken*. (1. uppl.) Stockholm: Liber utbildning.
- Wallin, K. (2003). *Pedagogiska kullerbyttor: en bok om svenska barn och inspirationen från Reggio Emilia*. Stockholm: HLS förlag.
- Westlund, K. (2010). Demokrati i förskolan. I B. Riddarsporre & S. Persson (Red.), *Utbildningsvetenskap för förskolan* (s. 83-99). Stockholm. Natur & Kultur.
- Wibeck, V. (2000). *Fokusgrupper – om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Studentlitteratur, Lund.
- Åberg, A. & Lenz Taguchi, H. (2005). *Lyssnandets pedagogik: etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

# Bilaga 1

## Intervjuguide

I litteratur och aktuell forskning från databassökning som vi har förhållit oss till i vår utbildning lyfts vikten av miljöns betydelse för barns utveckling och lärande.

Isbell, R 2010 menar att ”Den miljön som barn vistas i har stor betydelse för deras utveckling. Deras värld är full av människor, föremål och upplevelser, som alla har stor betydelse för förskolebarnets utveckling” (s.81).

De Jong, M 2010 menar att ”För barn är samspelet med och i den sociala och fysiska miljön grunden för utveckling och lärande, och förskolan är en av de viktigaste platserna där detta samspel äger rum”(s. 254).

Denna intervju fokuserar på den pedagogiska miljön. Vi samtalar och reflekterar över nedanstående frågor. Kontinuerligt under samtalet sammanfattar vi det som diskuterats för att kontrollera att vi uppfattat detta korrekt.

1. Ett ofta använt uttryck är begreppet *pedagogiska miljöer*. Vad tänker du när ni hör detta begrepp och vad innebär det för er?
2. Vad är din uppfattning om inomhusmiljöns betydelse för barns utveckling och lärande?
3. Vilken roll upplever du att du har i utformningen av den pedagogiska inomhusmiljön på de förskolor du ansvarar för?
4. Vilken roll upplever du att du har i att handleda dina arbetslag i utformningen av den pedagogiska inomhusmiljön?
5. Hur samtalar och reflekterar du om den pedagogiska inomhusmiljön tillsammans med dina arbetslag utifrån läroplanens riktlinjer?
6. Hur arbetar du med och hur utformar du den pedagogiska inomhusmiljön tillsammans med dina arbetslag utifrån läroplanens riktlinjer?
7. Vad är det som påverkar dig när du gör/vill göra förändringar i utformning av den pedagogiska inomhusmiljön?
8. Vilken roll anser du att materialet har i den pedagogiska inomhusmiljön?

9. Vad anser du om att involvera barnen i utformningen av den pedagogiska inomhusmiljön?
10. Hur blir barnen delaktiga i utformningen av den pedagogiska inomhusmiljön?

Följdfrågor vi eventuellt kommer att ställa till era svar

1. Hur menar du?
2. På vilket sätt menar du?
3. Kan du utveckla?
4. Kan du berätta mer?
5. Kan du ge konkreta exempel?
6. Vad tror du att det har för betydelse?

Avslutningsvis

1. Finns det något övrigt som du vill tillägga om den pedagogiska inomhusmiljön?
2. Finns det några övriga reflektioner?

# Bilaga 2

## Intervjuguide

I litteratur och aktuell forskning från databassökning som vi har förhållit oss till i vår utbildning lyfts vikten av miljöns betydelse för barns utveckling och lärande.

Isbell, R 2010 menar att ”Den miljön som barn vistas i har stor betydelse för deras utveckling. Deras värld är full av människor, föremål och upplevelser, som alla har stor betydelse för förskolebarnets utveckling” (s.81).

De Jong, M 2010 menar att ”För barn är samspelet med och i den sociala och fysiska miljön grunden för utveckling och lärande, och förskolan är en av de viktigaste platserna där detta samspel äger rum”(s. 254).

Denna intervju fokuserar på den pedagogiska miljön. Vi samtalar och reflekterar över nedanstående frågor på ett lustfullt sätt. Kontinuerligt under samtalet sammanfattar vi det som diskuterats för att kontrollera att vi uppfattat detta korrekt.

11. Ett ofta använt uttryck är begreppet *pedagogiska miljöer*. Vad tänker ni när ni hör detta begrepp och vad innebär det för er?
12. Vad är er uppfattning om inomhusmiljöns betydelse för barns utveckling och lärande?
13. Vad är centralt och relevant för er när ni planerar den pedagogiska inomhusmiljön?
14. Hur samtalar och reflekterar ni om den pedagogiska inomhusmiljön i ert arbetslag utifrån läroplanens riktlinjer?
15. Har läroplanens riktlinjer om miljön påverkat er i hur ni har utformat den pedagogiska inomhusmiljön?
16. Hur arbetar ni med och hur utformar ni den pedagogiska inomhusmiljön i ert arbetslag utifrån läroplanens riktlinjer?
17. Vad är det som påverkar er när ni gör förändringar i utformning av den pedagogiska inomhusmiljön?
18. Vilken roll anser ni att materialet har i den pedagogiska inomhusmiljön?

19. Anser ni att barngruppens sammansättning påverkar er utformning av den pedagogiska inomhusmiljön?
20. Vad anser ni om att involvera barnen i utformningen av den pedagogiska inomhusmiljön?
21. Hur blir barnen delaktiga i utformningen av den pedagogiska inomhusmiljön?
22. Har barnen inflytande i utformningen av den pedagogiska inomhusmiljön? Hur då?
23. Vilken roll upplever ni att er chef har i arbetet med den pedagogiska inomhusmiljön?
24. Upplever ni att ni får stöd och råd av er chef i utformningen av den pedagogiska inomhusmiljön? I form av exempelvis handledning, råd och reflektioner, fortbildning etc.

Följdfrågor vi eventuellt kommer att ställa till era svar

7. Hur menar du?
8. På vilket sätt menar du?
9. Kan du utveckla?
10. Kan du berätta mer?
11. Kan du ge konkreta exempel?
12. Vad tror du att det har för betydelse?

Avslutningsvis

3. Finns det något övrigt som ni vill tillägga om den pedagogiska inomhusmiljön?
4. Finns det några övriga reflektioner?



# Bilaga 3

## Information om vårt examensarbete

Vi, Emma Sundin och Lisa Wall, läser sista terminen till förskollärare vid Högskolan i Gävle. Under höstterminen 2015 skall vi skriva vårt examensarbete som handlar om den pedagogiska miljön i förskolan. Vi undersöker hur pedagoger och chefer utifrån läroplanen för förskolan tolkar sitt uppdrag om den pedagogiska miljön. Vi har valt intervju som metod i vår undersökning. Dessa intervjuer kommer att spelas in och ligga till grund för vårt examensarbete. Intervjun är en så kallad delvis strukturerad intervju där vi resonerar kring våra frågeställningar. Syftet med denna undersökning är att utifrån ett läroplansteoretiskt perspektiv undersöka hur cheferna tolkar sitt uppdrag om att skapa en god miljö för barns lek och lärande. Totalt kommer fyra chefer att tillfrågas om att delta. Anledningen till att vi tillfrågar DIG är för att du arbetar som chef inom förskolans verksamhet och dina tolkningar och tankar om den pedagogiska miljön kan vara viktiga i vår studie. Ditt deltagande i denna undersökning går ut på att du deltar i en intervju med oss.

## Information om själva intervjun

Vår roll i intervjun är att leda samtalet, anteckna och observera. Vi kommer att dela upp arbetsuppgifterna så att en deltar i och leder samtalet medan den andre för anteckningar och observerar. Samtalet beräknas ta ca: 1 timme. Inför samtalet ber vi dig att förbereda dig genom att fundera över den pedagogiska miljöns betydelse för barns utveckling och lärande.

Utdrag ur läroplanen för förskolan (skolverket, 2010)

*Som pedagogisk ledare och chef för förskollärare, barnskötare och övrig personal i förskolan har förskolechefen det övergripande ansvaret för att verksamheten bedrivs i enlighet med målen i läroplanen och uppdraget i dess helhet. Förskolechefen har ansvaret för förskolans kvalitet och har därvid, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att*

- *systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp, utvärdera och utveckla verksamheten,*
- *förskolans lärandemiljö utformas så att barnen får tillgång till en bra miljö och material för utveckling och lärande,*

Allt material som vi samlar in, så som ljudinspelningar, anteckningar och eventuella fotografier kommer att behandlas ytterst konfidentiellt. Alla namn på personer och förskolor som deltar kommer att vara fingerade i vårt examensarbete, detta för att ni och er arbetsplats skall förbli anonyma.

Det är för oss viktigt att du förstår att ditt deltagande i den här undersökningen är frivilligt. Väljer du att delta så kan du, utan att motivera varför, närhelst avbryta ditt deltagande i undersökningen.

Nedan lämnar du ditt skriftliga samtycke till att delta i vår undersökning.

Förnamn ..... Efternamn .....  
Datum ..... Ort .....

**Student: Emma Sundin**

telnr: xx

mail: xx@student.hig.se

**Student: Lisa Wall**

telnr: xx

mail: xx@student.hig.se

**Handledare Kerstin Bäckman, Högskolan i Gävle, akademien för utbildning och ekonomi**

mail: xx@hig.se

# Bilaga 4

## Information om vårt examensarbete

Vi, Emma Sundin och Lisa Wall, läser sista terminen till förskollärare vid Högskolan i Gävle. Under höstterminen 2015 skall vi skriva vårt examensarbete som handlar om den pedagogiska miljön i förskolan. Vi undersöker hur pedagoger och chefer utifrån läroplanen för förskolan tolkar sitt uppdrag om den pedagogiska miljön. Vi använder oss av begreppet *pedagoger* i undersökningen och med detta åsyftar vi yrkesgrupper förskollärare och barnskötare. Vi har valt fokusgruppsamtal som metod i vår undersökning och dessa samtal kommer att spelas in och ligga till grund för vårt examensarbete. Dessa fokusgruppsamtal går ut på att du och ditt arbetslag reflekterar och samtalar i grupp om ämnet pedagogiska miljöer utifrån specifika frågeställningar som vi ställer till er.

Syftet med denna undersökning är att utifrån ett läroplansteoretiskt perspektiv undersöka hur pedagogerna tolkar sitt uppdrag om att skapa en god miljö för barns lek och lärande. Totalt kommer arton pedagoger á sex arbetslag att tillfrågas om att delta. Anledningen till att vi tillfrågar DIG är för att du arbetar som pedagog inom förskolans verksamhet och dina tolkningar och tankar om den pedagogiska miljön kan vara viktiga i vår studie. Ditt deltagande i denna undersökning går ut på att du, tillsammans med dina kollegor, deltar i fokusgruppsamtalet.

## Information om själva fokusgruppsamtalet

Vår roll i fokusgruppsamtalet är att leda samtalet, anteckna och observera. Vi kommer att dela upp arbetsuppgifterna så att en deltar i och leder samtalet medan den andre för anteckningar och observerar. Samtalet beräknas ta ca: 1 timme. Inför samtalet ber vi dig att förbereda dig genom att fundera över den pedagogiska miljöns betydelse för barns utveckling och lärande.

Så här lyder formuleringen enligt Läroplanen för förskolan (skolverket 2010):

*Förskolan ska erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet*

Man kan även läsa att arbetslaget ska

*samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande och särskilt uppmärksamma och hjälpa de barn som av olika skäl behöver stöd i sin utveckling*

Allt material som vi samlar in, så som ljudinspelningar, anteckningar och eventuella fotografier kommer att behandlas ytterst konfidentiellt. Alla namn på personer och förskolor som deltar kommer att vara fingerade i vårt examensarbete, detta för att ni och er arbetsplats skall förbli anonyma.

Det är för oss viktigt att du förstår att ditt deltagande i den här undersökningen är frivilligt. Väljer du att delta så kan du, utan att motivera varför, närhelst avbryta ditt deltagande i undersökningen.

Nedan lämnar du ditt skriftliga samtycke till att delta i vår undersökning.

Förnamn ..... Efternamn .....

Datum ..... Ort .....

**Student: Emma Sundin**

telnr: xx

mail: xx@student.hig.se

**Student: Lisa Wall**

telnr: xx

mail: xx@student.hig.se

**Handledare Kerstin Bäckman, Högskolan i Gävle, akademien för utbildning och ekonomi**

mail: xx@hig.se